

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI KEELE OSAKOND

TÄNAPÄEVA EESTI KEELE SUGULUSSÕNAVARA
Bakalaureusetöö

Jürgen Klemm
Juhendaja: prof. Urmas Sutrop

TARTU 2013

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Teoreetiline taust	5
1.1 Sugulusuuringud ja sugulussõnavara	5
1.2 Sugulussõnavara universaalid	6
1.3 Perekond ja ühiskond	8
2. Eesti keele sugulussõnavara	10
2.1 Eesti keele vanapärase sugulussõnavara	10
2.2 „Murdesõnad Põhja-Eestist“	11
2.2.1 Ego – mees	12
2.2.2 Ego – naine	14
2.2.3 Eelnevalt nimetamata sugulussõnavara termineid	15
2.3 Sugulussõnavara harvemini kasutatud osa	17
2.4 Kokkuvõtteks	17
3. Empiirilise materjali kogumine ja analüüs	19
3.1 Metoodika ja katse kirjeldus	19
3.1.1 Keelejuhid	20
3.1.2 Katse korraldus	21
3.2 Esimesena nimetatud sõnad	22
3.3 Kognitiivse esiletuleku indeks	23
3.3.1 Üldine kognitiivne esiletulek	24
3.3.2 Soolised erinevused kognitiivses esiletulekus	26
3.3.3 Geograafilised erinevused kognitiivses esiletulekus	28
3.4 Sugulussõnavara kriitiline osa	30
Kokkuvõte	32
Kirjandus	34
Kinship Terminology of Contemporary Estonian. Summary	36
LISAD	38
Lisa 1. Keelejuhid	39
Lisa 2. Kognitiivse esiletuleku koondtabel	41
Lisa 3. Graafilisi täiendusi sugulussõnavara kriitilisest osast	43

Lisa 4. Sugulussõnavara skeemid Andrus Saarestelt	44
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	45

Sissejuhatus

Sugulussõnavara viitab perekonna- ja sugulussuhet märkiva terminoloogia süsteemidele erinevates keeltes ja ühiskondades, millega tähistatakse neid inimesi, kellega ollakse lähemalt või kaugemalt seotud geneoloogilise suhte kaudu. Käesoleva bakalaureusetöö sihiks on seatud anda analüüsiv ülevaade tänapäeva eesti keele sugulussõnavarast. Uurimus on läbi viidud keeletüpoloogia, antropoloogilise lingvistika ja sugulusuuringute raamistikus. Bakalaureusetöö teoreetiline alus luuakse eesti keele sugulussõnavara seniste uuringute tulemuste põhjal ning analüüsitav empiiriline materjal kogutakse spetsiaalselt selle teadustöö tarvis antropoloogiliste uuringute meetodeid kasutades.

Sugulussõnavaraga tähistatakse kõige lähemaid inimesi sootsiumis. Selle erinevused maailma keeltes ei seisne üksnes leksika lahknevustes, vaid see terminoloogia kajastab ka ühiskonna ülesehitust, sotsiaalseid hierarhiad, soorolle jne. Sugulusuuringutega hakkasidki esialgu tegelema 19. sajandi teises pooles antropoloogid, kes välitöödel kogutud materjalide põhjal võisid teha järeldusi selle kohta, kuidas eri keeltes ja kultuurides on ühiskond struktureeritud. Seega sugulussõnavara sarnasused kajastavad keelelisi ja/või kultuurilisi sarnasusi ühiskonna struktuuris. Eesti keele sugulussõnavara ajaloolisest rikkusest küll lastele emakeele tunnis räägitakse, aga kui palju sellest ka tegelikult kasutust leiab? Tänapäeva eesti keele sugulussõnavara kaardistamisega saabki teha antropoloogilisi ja sotsioloogilisi üldistusi tänapäeva Eesti ühiskonna struktuuri kohta.

Töö on jagatud kolmeks peatükiks ja alapeatükkideks. Esimeses peatükis luuakse tööle üldine teoreetiline taust. Antakse ülevaade sugulussõnavarast ja selle universaalidest maailma eri keeltes. Seejärel suunatakse teises peatükis tähelepanu eesti keele arhailisele ehk vanapärasele sugulussõnavarale, kasutades selleks Andrus Saareste, Aino Valmeti ja Eduard Vääri uurimusi sel teemal. Bakalaureusetöö kolmandas

peatükis keskendutakse selle töö tarvis kogutud empiirilisele materjalile, selle kogumise põhimõtetele ja meetoditele ning analüüsile. Empiirilise materjali kogumisel on lähtutud Davies-Corbett' meetodi loetelukatsesest ning eeskujuks on võetud Keiu-Nille Ollini samasisuline bakalaureusetöö aastast 2005 ja magistritöö 2008. aastast tänapäeva ungari keele sugulussõnavara kohta.

Bakalaureusetöö eesmärkide püstitamisel on lähtutud eeskätt hüpoteesist, et võrreldes ajaloolise keelekasutusega leiab tänapäeva eesti keele sugulussõnavara oluliselt väiksemas ulatuses aktiivset kasutust. Selle tõestamiseks on pööratud tähelepanu sugulussõnavara harvemini kasutatud osa tundmisele empiirilise materjali kogumiseks küsitletud keelejuhtide seas. Samuti on eesmärgiks välja selgitada eesti keele sugulussõnavara kognitiivne baassõnavara, kasutades empiirilise materjali analüüsiks Urmas Sutropi välja töötatud kognitiivse esiletuleku indeksit.

Analüüsi tulemusi kirjeldatakse kokkuvõttes. Samuti sisaldab antud bakalaureusetöö kasutatud kirjanduse loetelu, inglisekeelset resümeeid ning lisade alla on koondatud ka vajalikke täiendavaid ja täpsustavaid materjale.

1. Teoreetiline taust

Sugulusuuringud – vastena ingliskeelsele terminile *kinship studies* – on alguse saanud antropoloogia ühe uurimisvaldkonnana, mille puhul on tähelepanu keskmes suguluse ja selle struktuuri kirjeldamine ja analüüs. Sugulusterminoloogia ehk -sõnavara on leksikon, mida kasutatakse sugulussuhete kirjeldamiseks *ego* suhtes. Egoa tähistatakse käesolevas bakalaureusetöös seda kujuteldavat isikut, kelle sugulussuhteid see terminoloogia kirjeldab. Kui kusagil selle töö käigus kerkib esile näiteks mõiste *ema*, siis ta on justnimelt selle kujuteldava ego ema.

Sugulussõnavara kirjeldades on vaja eristada termin ja selle mõiste keelelise realiseerumise vorm. Sellejaoks kasutatakse kaldkirja ja lihtsa struktuuriga liitsõnu või üksikuid sõnu: kaldkiri märgib sõna keelelist vormi ja liitsõnadega märgitakse mõistet. Näiteks termin *vanaema* märgib mõistet emaema või isaema.

Veel on tähtis ära märkida eesti keele sugulussõnavara kahe arenguetapi eristamine. Eesti keele arhailiseks ehk ajalooliseks sugulussõnavaraks on nimetatud seda terminoloogiat, mis on olnud kasutuses minevikus. Sellest on toodud põhjalikum ülevaade töö teoreetilises osas. Tänapäevase sugulussõnavara all on silmas peetud empiirilisel kogutav materjal ja selle analüüs on bakalaureusetöö kolmandas osas.

1.1 Sugulusuuringud ja sugulussõnavara

Sugulusuuringud on alates selle teadusharu tekkimisest saati olnud antropoloogide pärusmaa. Üks esimesi, kes 19. sajandi keskpaigas hakkas selle teemaga tegelema, oli Lewis Henry Morgan. Ta uuris erinevate Põhja-Ameerika indiaanihõimude sugulussuhteid väljendavat terminoloogiat, mille põhjal ta avaldas 1871. aastal oma teose *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family*. Tema poolt välja töötatud terminid on osaliselt kasutuses tänapäevani: ta oli esimene, kes antud kontekstis kasutas mõistet *kinship terms* ehk sugulusterminid. 20. sajandi keskpaigas

arenesid sugulusuuringute seisukohad edasi. Teemaatikast huvitusid näiteks sellised antropoloogia suurkujud nagu Alfred Radcliffe-Brown, George P. Murdock, Claude Lévi-Strauss, Edmund Leach jt. Enam ei nähtud sugulussüsteemi taga ainult bioloogilisi sidemeid, vaid ka ühiskonna struktuuri, sotsiaalset protsessi, suhtlusvõrgustikke jm. Paolo Sousa sõnul jäigi sugulusuuringute kõrgaeg möödunud sajandi teise poolde, pärast mida on antud valdkond oma senise tähtsuse antropoloogias minetanud (Sousa 2003: 266).

Tänapäeval on eelkõige individualiseerunud lääne ühiskondade domineerival mõjul sugulusuuringute tähtsus hääbunud. Kuna sugulusel ja sugulusterminoloogial puudub üksikisiku igapäevaelus oluline roll, poleks justkui mõtet selle uurimisele aega kulutada. Palju suurema tõenäosusega tuleb läbi käia ülemuse, sekretäri või kolleegiga kui vanaema, onu või täditütrega. 21. sajandi esimesel kümnendil on uurimisfookus nihkunud eemale empiirilise materjali kogumisest ja analüüsist. Tähelepanu alla on toodud suguluse (*kinship*) kui semantilise kategooria laiahaardelisus. Siia hulka kuuluvad uuringud sellest, kuidas eri kultuurides sugulaseks või sugulasesarnaseks saadakse (nt. lahingus tapetust saab tapja poeg), kuidas ja miks sugulustermineid ja – kategooriaid omistatakse teistele sotsiaalsetele, religioossetele vms. institutsioonidele (nt. katoliikliku kiriku preester on üle maailma nimetatud *isaks*) jne (Shapiro 2008: 138–140).

1.2 Sugulussõnavara universaalid

Sugulusuuringud on olnud osa antropoloogiast just seetõttu, et see on universaalne keele valdkond kõigis ühiskonnavormides. Igas keeles ja kultuuris on olemas mingisugune tüpologiseerimise ja kategoriseerimise süsteem, millesse paigutatakse inimesed, kellega on lähemad suhted ja tihedamad kontaktid. Justnimelt sugulussuhteid eesti keeles (ja meile lähimates ja tuntumates võõrkeeltes) sugulussõnavaraga kirjeldataksegi. Kuid ometi on siinkohal see mõiste ise – sugulus – mingil määral eksitav. Meile tuntumates keeltes need kaks – sugulussõnavara süsteem ja genealoogiline päritolu – korreleeruvad, kuid ometi pole genealoogia selle süstemaatika alustalaks ega lähtepunktiks.

See ei ole bioloogiliste sidemete tähtsus, mis selle mõistete ja kategooriate süsteemi teeb kõigi keelte ja kultuuride vahel universaalseks. Antud

terminoloogiasüsteem ei põhine genealoogilise järgnevuse ja pärinevuse sidemel, vaid on sümbolite struktureeritud süsteem (Read 2000: 1–2), mis rajaneb pigem märgistatavate sarnasusel kui nende päritolul. Just sama päritolu inimeste sarnasuse tõttu arvatakse need kaks – sugulussõnavara süstemaatika ja bioloogiline sugulus – olevat üks ja sama (Read 2000: 7). Dwight W. Readi seisukohalt põhineb see matemaatilisel loogikal ja on algebraliste reeglitega kirjeldatav.

Võiks ju arvata, et kuna perekond on oma kõige lihtsamal kujul igal pool samasugune (eeldab see ju ema, isa ja lapsi), siis peamise universaalina on kõigis keeltes olemas vajalik terminoloogia kirjeldamiseks kõige lihtsamaid tuumikperekonna siseseid suhteid. Kuid just selles seisnebki sugulussõnavara süsteemsuse sõltumatus genealoogilistest suhetest. Universaalne pole mitte tähistatavate kategooriate sisu, vaid nende kategooriate tähistamise loogika. Alljärgnevalt on välja toodud suuremahulise empiirilise materjali analüüsimise tulemusena Greenbergi (2005) järgi sõnastatud keelteülesed sugulussõnavara universaalid.

- Kõik süsteemid eristavad erineval määral põlvkonda, veresugulust ja hõimlust ning sugulase bioloogilist sugu (lk. 87).
- Kaugemat sugulast märkiv termin on lähemat sugulast märkiva termini suhtes markeeritum (lk. 73).
- Kõikides süsteemides eristatakse vanemate sugu (so. ema ja isa), isegi kui sama nimetusega märgitakse ka teisi sugulasi (nt: ühine termin nii isale kui ka onule) (lk. 74).
- Nooremad põlvkonnad on vanemate põlvkondade suhtes markeeritud. See seaduspära kehtib ka suhtelise vanuse osas (nt: oletatav termin noorema venna jaoks on markeeritum, kui termin vanema venna jaoks) (lk. 76).
- Kui vanemate ja õdede-vendade vahel eristatakse genealoogilist distantssi, siis vanemad on lähemad sugulased kui õed-vennad (lk. 77).
- Ühtne sooline markeeritus puudub: naissoo markeeritus meessoos suhtes ja ka vastupidine markeeritus on mõlemad maailma keeltes esindatud (lk. 79).
- Kui teises kahanevas põlvkonnas (lapselapsed) eristatakse sugusid, siis eristatakse sugusid ka teises kasvavas põlvkonnas, kuid mitte vastupidi (lk. 82).

Lisaks eelnevale võib vanuselise markeerituse universaalse hierarhia järjestada alljärgnevalt:

1. vanemaid märkiv sõnavara,
2. õdesid-vendasid ja lapsi märkiv sõnavara,
3. vanavanemaid märkiv sõnavara,
4. lapselapsi märkiv sõnavara jne

(Greenberg 2005: 80).

1.3 Perekond ja ühiskond

Edward Goldsmith oli peamiselt 20. sajandil tegutsenud Briti päritolu keskkonnakaitsja, kirjanik ja filosoof, kes paljudes oma kirjutistes ja ülesastumistes rõhutas põlisrahvaste traditsioonide ja eluviiside väärtuslikkust. Niisamuti kui on kõigi maailma keelte sugulussõnavaras universaale, on ka suguluses kultuurideüleseid (ning ka loomaliikide üleseid) sarnasusi (Malinowski 2001: 153). Goldsmith pidas traditsioonilist perekonda, kui lääne ühiskonnale aina võõramaks jäävat struktuuri, universaalseks nähtuseks kõigis ühiskondades, kus on mingilgi määral tahtnud igasuguse elulise järjepidevuse aluseks olevat üldist stabiilsust luua ja/või säilitada. Perekond on ilma igasuguse kahtluseta sotsiaalse organiseerituse esmaseks aluseks, ilma milleta ükski teine sotsiaalne struktuur välja kujuneda ei või (Goldsmith 1976: 19).

Inimene ei ole loomult sotsiaalne, nagu seda on mesilased või sipelgad. Kõik oskused, mida vajatakse kogukonnas ja ühiskonnas elamiseks ning inimestevahelise koostöö võimalikuks muutmisel, tuleb inimesele õpetada. Seegi on võimalik üksnes kahe põlvkonna vahelise koostööna perekonnas, mis tähendab traditsioonide, teadmiste ja oskuste edasiandmist (vana)vanematelt lastele. Ühiskonna kestlikkus sõltubki traditsioonide järjepidevuse alalhoidmise kaudu perekonna struktuurist. (Malinowski 2001: 174) Perekond on ühiskonna eelduseks, sellele eelnevaks arenguetapiks; ilma sugulussuheteta ei ole sotsiaalsete struktuuride väljaarenemine võimalik (Malinowski 2001: 148).

Eelnevast arvesse võttes võib tõdeda, et perekonna ja ühiskonna tihedatest sisulistest seostest on keeruline üle või mööda vaadata. Muutused kummaski nende struktuuris toovad kaasa muutused teises. Perekonnamudeli teisenemine viitab laiematele muutustele kogu ühiskonnas ning muutused ühiskonnas – varem või hiljem – avalduvad muutustena ka perekonna struktuuris. Sugulussõnavara, mis kirjeldab üksikisiku kohtakti tema perekonnaliikmete ja sugulastega, on seega tähtis faktor analüüsima selle kontakti lähedust ja/või läbikäimise tihedust. Sellest lähtuvalt taotleb käesolev bakalaureusetöö olla aluseks edasistele antropoloogilistele ja sotsioloogilistele uuringutele, väites eesti keele aktiivselt kasutatava sugulussõnavara ahenemise taga peituvat laiaulatuslikumad muutused perekonnast suuremates sotsiaalsetes struktuurides.

2. Eesti keele sugulussõnavara

Sugulussõnavara ulatus ja selle kasutus kajastab ühiskonna struktuuri selles osas, kui suur on lähisugulaste hulk, kellega suheldakse piisavalt tihti, et neid märkida ära eraldi kategooria all sõltumatuna teistest sugulastest. Iseasi on aga, kui suures ulatuses see sõnavara ka aktiivset kasutust leiab. Loomaks teoreetilise aluse ja võrdluspunkti käesoleva bakalaureusetöö raames kogutava empiirilise materjali analüüsimiseks, tuleb koostada lühike ülevaade minevikus eesti keeles kasutusel olnud sugulussõnavarast, selle ulatusest ja terminite tähendusest.

2.1 Eesti keele vanapärane sugulussõnavara

Eesti keele vanapärane ehk arhailine sugulussõnavara on meieni läbi ajaloo kandunud tänu talupojaühiskonnale. Pärast Teist maailmasõda alanud vägivaldse kollektiviseerimise protsessis katkes talupojakultuuri järjepidevus ning hääbuma hakkas kogu kultuurikontekst, millele seni sajandeid toetatud oldi. Kadus loodusrütmide ja traditsioonilise kalendri järgimise tähtsus, religioossus hakkas aina kiiremini kaotama oma juba niigi kõikuma löödud positsiooni (seda nii loodususkumuste kui ka kristliku kiriku rolli osas), kaduma hakkas külaühiskond ja kõik selle juurde kuuluv. Niisamuti kaotas ühtäkki oma senise tähtsuse ka perekonnaliikmete ja sugulaste vahelised kontaktid.

Käesoleva uurimuse üheks eesmärgiks on võrrelda sugulussõnavara aktiivse kasutuse ulatust tänapäeva eesti keeles ja selle terminoloogia ajaloolist ulatust. Kuigi eesti keele sugulussõnavara on esile kerkinud juba nii Heinrich Stahli, Heinrich Gösekeni kui ka Anton Thor Helle tõlgetes, grammatikates, eestikeelsetes töodes jms,

siis antud töö kontekstis on võrdluse jaoks tarvilikud just kõige hilisemad tööd selles valdkonnas. Peamiselt lähtutakse esiteks Andrus Saareste põhjaeestilise murdesõnavara kogumikust (Saaberik-Saareste 1921), pidades silmas, et põhjaeesti murdekeel on eesti kirjakeele aluseks. Teiseks tuginetakse Aino Valmeti 1952. aasta diplomitööle eesti keele sugulussõnavarast ja Eduard Väari 1953. aastal avaldatud kandidaaditööle läänemeresoome keelte sugulussõnavarast, kus keskendutakse nii antud terminoloogia levikulistele erinevustele ja sarnasustele kui ka ajaloole. Samuti on võimaluse ja nende olemasolu korral abi otsitud ka tänapäevastest materjalidest.

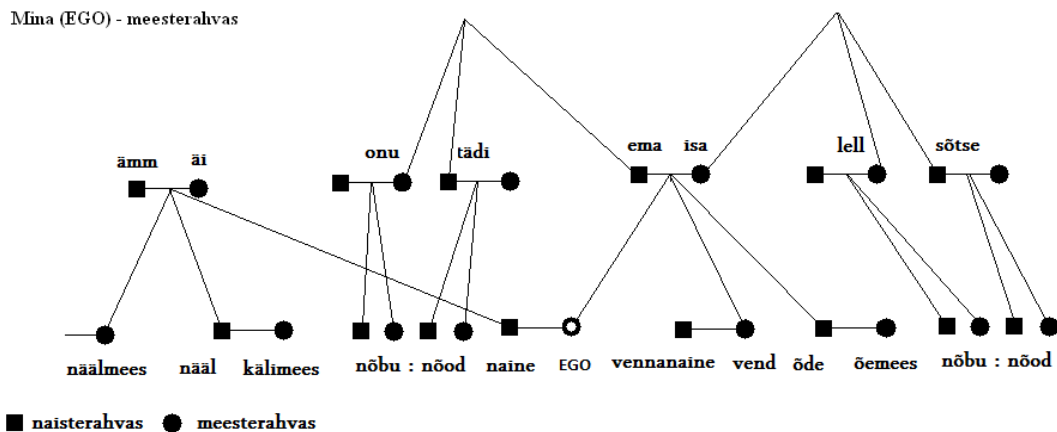
2.2 „Murdesõnad Põhja-Eestist“

Andrus Saaberki (eestindatud nimega Andrus Saareste) poolt koostatud teos – „Murdesõnad Põhja-Eestist: kirjakeeles tegelikult tarvituseks“ – ilmus 1921. aastal. Empiiriline materjal, millel kogu teos põhinebki, on aastatel 1916–1920 kestnud välitööde käigus Saareste enda poolt kogutud „Põhja-Eesti keelealalt, s.o. Virust, Harjust, Järva- ja Läänemaalt, saartelt, Pärnu-, Viljandi- ja Tartumaa põhjapoolsetest osadest.“ Murdesõnavara kogumiku koostamise eesmärgiks oli pakkuda rahvakeelset ainet aina erinevamate valdkondade kasvava oskus- ja tarbesõnavara väljatöötamisel. (Saaberik-Saareste 1921: 3)

Kuigi kogumikus on ka keeleuuenduslikke ettepanekuid sugulussõnavara osas, nagu näiteks Alutaguse murdest pojand võõraspoja (Saaberik-Saareste 1921: 47) ja tütrend võõrastütre (Saaberik-Saareste 1921: 65) tähistamiseks, siis antud töö kontekstis on tähelepanuväärsed eelkõige teose lõpus lisade all ära trükitud joonised sugulussõnavarast nii nais- kui meessoost ego vaatevinklist (jooniste originaalid on välja toodud ka töö lisades: vt Lisa 4). Alljärgnevad joonised on vajalike visuaalsete mugandustega, kuid sisulisi muudatusi tehtud pole. Joonisel märgitud terminite päritolu ja levikut on kirjeldatud Valmeti ja Väari uurimuste, Huno Rätsepa 2009. aastal ilmunud sugulussõnavara teemalise artikli ja 2012. aastal Eesti Keele Sihtasutuse poolt välja antud Eesti etümoloogiasõnaraamatu abil.

2.2.1 Ego – mees

Joonis 1 (Saaberk-Saareste 1921: 72 järgi)

- Ema – arvatavasti häälikuliselt ajendatud uurali tüvi; häälikuliselt ning tähenduselt sarnaseid tüvesid esineb ka teistes keelkondades (EES 2012: 60–61). Termin *ema* on läänemeresoome keeltes üldine, kuigi ei esine kõikjal ema tähistavas positsioonis (Vääri 1953: 83), näiteks vepsa keeles *emag* ehk perenaine, *emagused* ehk supid-küpsetised (Kettunen 1922: 60).
- Isa – uurali tüvi (EES 2012: 93); tüvi kasutusel kõigis läänemeresoome keeltes ja on levinuim mõiste isa tähistaja (Vääri 1953: 77).
- Õde – on arvatud, et tegemist on läänemeresoome algse sõnaga, mis on teistes ümberkaudsetes keeltes asendatud hilisema balti laenuga *sõsar* (Valmet 1952: 38; Vääri 1953: 116), või on tegemist tüve *sõtse* variandiga (EES 2012: 624). Ainult Põhja-Eesti murretes uuema sõnaga *õde* asendunud *sõsar* on balti laensõna, mis on olemas kõigis läänemeresoome keeltes (Rätsep 2009: 28).
- Vend – algermaani tüve *veli* (*swelijō) reeglipäratu variant (EES 2012: 597, 598); eranditult kõigis läänemeresoome keeltes esinev *veli* tähistas esialgses tähenduses nooremat venda, vanemat venda tähistas tüvi *veikko* (Vääri 1953: 106–107, 110–111). Sarnaselt sõnaga *õde*, ka *vend* esineb üksnes Põhja-Eesti murdealal ja puudub lähisugulaskeeltes (Rätsep 2009: 28).
- Tädi – tegemist ei ole vene keele laensõnaga, nagu seda varasemalt arvatud on, vaid tegu on lastekeelse läänemeresoome või läänemeresoome-mordva tüvega (EES 2012: 565); läänemeresoome keeltes mõiste tädi tähistajana kõige laiemalt levinud ning omab eri keeltes ka laiemat tähendust (Vääri 1953: 161), nagu ka

tänapäeva eesti keeles tähistab *tädi* lastekeeles ja lastele suunatud kõnes võõrast naisterahvast. Algses tähenduses emaõde (Vääri 1953: 161; Saaber-Saareste 1921: 72).

- Onu – vana tuletis soome-ugri või uurali tüvest *enam*, mis esialgu kandis tähendust suur (EES 2012: 61, 337); äratuntavalt sarnased sõnakujud – *eno, ono* – on onu tähenduses kasutusel nii soome kui vadja keeles (Vääri 1953: 153). Algses tähenduses emavend.
- Sõtse – balti laenu *sōsar* reeglipäratu variant (EES 2012: 495, 496), mis on enamikes läänemeresoome keeltes säilitanud õde tähistava terminina (Rätsep 2009: 28). Läänemeresoome keeltes pole isaõde tähistamiseks palju erinevaid termineid, enamasti kasutatakse selleks mõiste emaõde tähistamiseks kasutatavat terminit *tädi*, termin *sõtse* pärineb Lõuna-Eesti murdealadelt (Vääri 1953: 145, 146).
- Lell – läänemeresoome-mordva tüvi (EES 2012: 236); termin on isavenna tähenduses levinud vaid eesti keeles (kuid mitte kõigis murretes), teistes läänemeresoome keeltes on antud mõiste tähistamiseks kasutusel teised terminid (Vääri 1953: 136; Valmet 1952: 62).
- Nõbu – onu/tädi/lelle/sõtse-poeg/tütar, balti laen (EES 2012: 323). Läänemeresoome keeltes pole vastava konkreetse termini (v.a liitsõnalised väljendusvõimalused) olemasolust tõendeid, küllap on selle põhjuseks suguluse kauge aste ning täpse eristamise vajaduse puudumine (Vääri 1953: 140). Varasemas kirjanduses on antud terminit kasutatud eeskätt mitmuses – *nõbedused* –, mis seletab ka termini singulari variandi sooneutraalset kasutust. (Vääri 1953: 201)
- Ämm – läänemeresoome-saami tüvi (EES 2012: 631); levinud kõikjal läänemeresoome keeltes, kuid sel on mitmeid eri tähendusi (üks levinumaid näiteks vanaema tähenduses). Soome keeles tähendab antud termin üldiselt vanemat abielunaist. (Vääri 1953: 237)
- Äi – läänemeresoome-permi tüvi. Äike ehk äiake on tüve *äi* tuletis, isikustamaks loodusnähtust. (EES 2012: 630) Üks läänemeresoome keelte omapärasid sugulussõnavaras ilmneb mehe- ja naisepoolsete abikaasa vanemate tähistamises samade terminitega; s.o nii mehe kui ka naise jaoks on tegemist *ämma* ja *äiaga*.

Neist viimast kasutatakse äia tähenduses kõige laiemalt eesti ja vadja keeles. Kuid ka neis mõlemas on terminil paralleelselt teisi tähendusi. Sõna esialgseks põhitähenduseks peetaksegi vanemat meesterahvast, kust see on hiljem kandunud mütoloogiasse (piksejumal ja äike). Termin kasutust äia tähenduses võib pidada hiliseimaks; vanaisa tähendust polnud see eesti keele murdealadel veel 20. sajandil jõudnud välja tõrjuda. (Vääri 1953: 229–231)

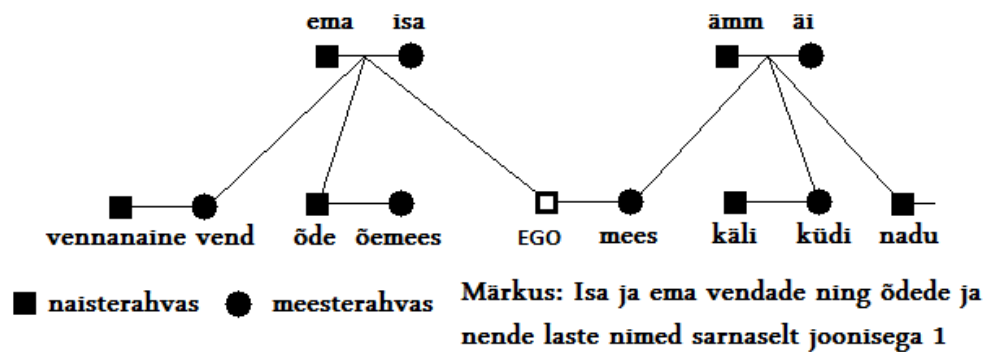
- Nääl – naisevend, murdes ka naiseõde; läänemeresoome tüvi (EES 2012: 330). Eduard Vääri hinnangul oli juba 20. sajandi keskpaigas tegemist aktiivsest kasutusest taanduva terminiga, mis mingil määral leidis kasutust veel soome, karjala ja vadja keeles. Antud termin on liitsõnana esinenud nii eesti kui soome keeles naisevenda tähistavas positsioonis – *näälmees*. (Vääri 1953: 288–290)
- Káli – naiseõde, mehe vennanaine, naise õmees; uurali tüvi, kuid häälikuliselt ja tähenduselt sarnaseid tüvesid esineb ka teistes keelkondades (EES 2012: 206). Antud tüvi esineb kogu eesti keele alal nii iseseisvana tähenduses naiseõde ja mehe vennanaine kui ka liitsõnana *kälimees* naise õmeest tähistavana (Vääri 1953: 295–297). Tähendus mordva keeles on naisevend või naiseõde, udmurdi ja komi keeles minia, neenetsi, eenetsi, nganassaani ja selkupi keeles lang (langud ehk abikaasa vanemad) ning naiseõe tähenduses esineb üksnes eesti keeles (Rätsep 2009: 24).

2.2.2 Ego – naine

Järgnevalt tuuakse välja Saareste teoses esitatud sugulussõnavara joonis naisterahva positsioonilt. Siinjuures on tähtis ära märkida, et isa ja ema vendade ning õdede ja nende laste tähistamiseks kasutatav terminoloogia kattub täielikult. Ka ülejäänud terminid, mis kahel joonisel kattuvad, ei kuulu järgnevalt tutvustamisele, tähelepanu pööratakse vaid erisustele.

Joonis 2 (Saaberk-Saareste 1921: 72 järgi)

Mina (EGO) - naisterahvas

- Küdi – mehevend, läänemeresoome tüvi (EES 2012: 212). Sõna esineb kõigis läänemeresoome keeltes, kuigi 20. sajandi keskpaigaks oli liivi keelest kadunud täielikult ja eesti keeles hääbumas või kasutuses teisenenud tähenduses (igasugune naissugulane) (Vääri 1953: 272-273).
- Nadu – uurali tüvi (EES 2012: 304); valdavalt meheõde tähistava terminina on eelmisega sarnaselt tuntud kõigis läänemeresoome keeltes, kuid liivi keelest kadunud ja eesti keeles hääbumas (Vääri 1953: 278–279).

2.2.3 Eelnevalt nimetamata sugulussõnavara termineid

Kuna Saareste poolt on tähelepanuta jäänud mõned terminid, mis empiirilise materjali kogimise tulemusi ennustades tõenäoliselt esile kerkivad, siis oleks vaja seda sugulussõnavara nimekirja täiendada. Järgnev loetelu on koostatud lähtuvalt pilootkatsetes nimetatud sõnadele, mis Saareste poolt nimetamata jäänud on:

- minia – pojanaine, uurali tüvi (EES 2012: 282); on levinud kõigis läänemeresoome keeltes ning on leitud vasteid kõigist soome-ugri keeltest (Vääri 1953: 258–259);
- väi(mees) – tütremees, uurali tüvi (EES 2012: 619); eelnevaga sarnaselt kasutusel kõigis läänemeresoome keeltes ja levinud ka teistes soome-ugri keeltes (Vääri 1953: 252–253);

- tütar – balti laensõna, mis on tuntud kõigis läänemeresoome keeltes ja lõunasaami keeles (EES 2012: 572; Rätsep 2009: 27; Valmet 1952: 31);
- poeg – soomeugrilist päritolu tüvi, mis lisaks pojale märgib eri keeltes ka poissi, noormeest, lapselast, looma- ja linnupoega (EES 2012: 378; Rätsep 2009: 27; Valmet 1952: 30);
- laps – Rätsepa sõnul uurali algkeelde ulatuv omasõna, mis on sugulussõnaks saanud alles läänemeresoome keeltes (Rätsep 2009: 27–28), kuid etümoloogiasõnaraamatus kaheldakse selle paikapidavuses kaugemate sugulaskeelte tähenduserinevuste tõttu (EES 2012: 228) – nimelt on sama tüve sarnased sõnad kasutusel hälli tähenduses;
- naine – kuigi Huno Rätsep seab laenu võimalikkuse foneetilistest aspektidest lähtuvalt kahtluse alla (Rätsep 2009: 26), on selle soomeugrilise tüve puhul tegemist oletatava laenuga indo-euroopalisest algkujust *g(w)neh (EES 2012: 306); läänemeresoome keeltes ühine termin tähistamaks nii naist, abielunaist kui naisabikaasat (Valmet 1952: 13; Vääri 1953:63);
- mees – Eduard Vääri väitel on tegemist vana soome-ugrilise sõnatüvega (Vääri 1953: 55–56); Tiit-Rein Viitso esitatud etümoloogia kohaselt peetakse üheks võimalikuks algvormiks alggermaani tüve *mēga-z*; termin on laia levikuga kõigis läänemeresoome keeltes (EES 2012: 279; Rätsep 2009: 27);
- abikaasa – siinkohal on vaja ümber lükata rahvaetümoloogiline seletus, mille kohaselt on sõna *abielu* puhul tegemist midagi abi või abistamisega. Kõige tõenäolisemalt on tüvi *abi-* etümoloogiliselt seotud mõistega avalik (EES 2012: 42) ehk avalik elu vastandina mõistele salaelu;
- võõrasema (vms.) – perekondliku suhet, mida tähistatakse eesliitega võõras-, kirjeldab Aino Valmet antud näite puhul kui ema, kellega ei olda seotud bioloogiliselt ehk vereliini pidi, samas kui isa puhul on tegemist nn. päris isaga (Valmet 1952: 39).
- kasuema (vms.) – eesliidet kasu- (kasuema, kasuisa, kasuvanemad jne) tarvitatakse väidetavalt juhul, kui veresugulus teiste pereliikmetega puudub täiesti ja ollakse peres üksnes kasvandik (Valmet 1952: 49–50). Eesti keele seletav sõnaraamat neil kahel terminil (võõras- ja kasuema) otseselt sisulist vahet ei erista (EKSS VI 2009: 462).

Saarest pole oma sugulussõnavara ülevaates pööranud tähelepanu Egost järgnevatele põlvedele: pole mainitud termineid laps, poeg, tütar ega nende võimalikke liitsõnalisi kombinatsioone.

2.3 Sugulussõnavara harvemini kasutatud osa

Käesoleva bakalaureusetöö raames ja eelkõige empiirilise materjali kogumisel on erilist tähelepanu pööratud eesti keele sugulussõnavara harvemini kasutatud osale, mis koosneb kuuest sõnast: sõtse, lell, nadu, käli, küdi ja nääl. Need sõnad on antud töö raames nimetatud sugulussõnavara kriitiliseks osaks justnimelt johtuvalt nende terminite kasutamise ebajärjekindlusest ja kattuvustest läbi ajaloo ning selle protsessi süvenemisest. Selle põhjuseks on arvatavasti sugulusastme kaugus ja selle eristamise vajaduse vähenemine juba 20. sajandi esimeses pooles. Ka varasemates uurimustes eesti keele sugulussõnavarast on tõdetud, et eri murdepiirkondades on need sõnad kasutuses erinevates tähendustes. Võttes näiteks kasvõi Aino Valmeti diplomitöö, kus selgub, et eesti keele aladel esineb järgnevaid terminoloogilisi kattuvusi:

- käli esineb mh. nadu, küdi, näälu ja igasuguse naissugulase tähenduses (Valmet 1952: 96–97, 122);
- nadu esineb mh. sõtse, küdi, käli ja langude (abikaasa vanemad) tähenduses (Valmet 1952: 106, 119);
- küdi esineb mh. veljetsi (termini täpne tähendus Valmeti uurimuses ei selgu), käli, kälimehe ja nadu tähenduses (Valmet 1952: 116, 119) jne.

2.4 Kokkuvõtteks

Eesti keele arhailine sugulussõnavara peegeldab talupoja ühiskonna struktuuri ja sugulussuhete tähtsust selle raames. Markeerimata ja iseseisva terminiga tähistatud mõisted on järelkult sotsiaalses süsteemis piisavalt olulisel kohal ja terminiga

tähistatava isikuga on piisavalt tihedad kontaktid, et tema märkimiseks kasutada liitsõnalise tuletise asemel eraldi sõna. Eelnevalt koostatud teoreetilise materjali põhjal võib väita, et ajalooliselt on eesti keelt kõnelevas ühiskonnas olnud üksikisikul tihe kontakt vanemate ja nende õdede-vendadega ning nende lastega, oma õdede-vendade ja nende kaasadega ning abikaasa vanemate ja õdede-vendadega. Ühiskonna struktuuri muutuste käigus on antud sõnavara osas olnud tähendusnihkumisi ja kadusid. Eeldatavasti on see protsess süvenenud ja kiirenenud. Selle tõendamiseks või ümberlükkamiseks peab antud töö teoreetilises osas koostatud sõnavara ülevaadet võrdlema töö kolmandas osas analüüsitava kogutud empiirilise materjaliga.

3. Empiirilise materjali kogumine ja analüüs

3.1 Metoodika ja katse kirjeldus

Eelnevalt on paika pandud eesti keele sugulussõnavara üks arenguetappe, millega hakatakse küsitluse teel kogutud empiirilist materjali võrdlema. Välitöödel on kasutatud Davies-Corbett' välimeetodit (loetelukatse), mida on kohandatud vastavalt käesoleva uurimustöö eesmärkidele. Samuti on eeskujuga võetud Keiu-Nille Ollini analoogilisel teemal koostatud bakalaureuse- ja magistratööst: Sugulussuhted tänapäeva ungari keeles, Tartu 2005; Sugulust märkivad sõnad tänapäeva ungari keeles ning nende roll suhtluses, Tartu 2008.

Davies-Corbett' välimeetod seisneb kahes etapis. Alustuseks palutakse katseisikutel üles kirjutada (käesoleva uurimuse kontekstis nimetada) kõik mingisse kategooriasse kuuluvad objektid, näiteks nimetada kõik värvid, mida teatakse. Üles loetletud terminid – selle töö puhul sugulussuhtet tähistav sõnavara – kirjutatakse katse läbiviija poolt paberile ühte tulpale ülevalt alla. (Davies-Corbett 1995: 27; Sutrop 2001: 263–264)

Davies-Corbett' meetodi teises etapis esitatakse katseisikutele füüsiliselt tajutav stiimul (heli, värv, temperatuur), mida seejärel palutakse defineerida ja/või kirjeldada. Lähtuvalt selle ülesande võimatusest antud töö kontekstis, on eeskujuks võetud Ollini seletuskatse ülesehitus (Ollin 2005, 2008). Nimelt küsib katse läbiviija katseisikult kõigi eelnevalt nimetatud terminite kohta nimetada see mõiste, mida antud terminiga inimene kasutaks katseisiku kohta. Näiteks kui esimesena on öeldud *ema*, siis küsitakse, kes on katseisik *ema* jaoks – vastavalt *poeg* või *tütar*. Terminid, millele ei suudeta tuua seletuskatse käigus õiget vastet, jäävad statistika koostamisel kõrvale kui terminid, mille tähendust ei teata. Näiteks, kui katseisik on esimeses etapis nimetanud terminit *nadu*,

siis selle tegelikku tähendust teatakse vaid juhul, kui seletuskatse käigus suudetakse välja tuua vastastikune suhe ehk *vennanaine*.

Katse jaoks tarvilik katseisikute valim koostatakse mittetõenäosusliku juhuvaliku meetodil. See tähendab, et inimesi valib katse läbiviija oma hinnangu järgi ettemääramata kontekstis ja keskkonnas, s.t kasvõi kohvikus või pargipingil. Valimi koostamise ainsaks kriteeriumiks on eesmärk saada võimalikult täpne representatiivsus emakeelsetest eesti keele kõnelejate populatsioonist. See tähendab, et valiidsete tulemuste tarvis on vaja võrdselt mehi ja naisi, võimalikult eri vanuses ja eri haridustasemega. Valimi minimaalseks suuruseks võeti 25 katseisikut.

3.1.1 Keelejuhid

Katses osales 36 inimest, nendest 28 katseisiku vastused loeti käesoleva uurimistöö raames analüüsikõlblikuks. Kõrvale jäeti vastused, mis jäid poolikuks, anti emakeelena vene keelt kõneleva isiku poolt või kui katse käigus pöörduti abi saamiseks kõrvalise isiku poole. Kahjuks peab tõdema, et oluliselt keerulisem oli leida katses osalemisega nõustuvaid meesterahvaid, mistõttu kokkuvõttes on naisi mõnevõrra rohkem kui mehi: 15 naist ja 13 meest. Arvesseläinud katseisikute vanus varieerus 18 aastast kuni 83 eluaastani; seejuures naiste keskmine vanus oli 37.9 aastat ja meeste keskmine vanus 42,1 aastat. Keelejuhtide päritolu varieeruvuse suurendamiseks viidi katsed läbi viies erinevas Eesti linnas: Tallinn, Tartu, Viljandi, Põlva ja Järva-Jaani; kuid niisamuti ka bussis ja rongis. Kuid katseisikute päritolu varieeruvust oli keeruline tasakaalus hoida, mistõttu võis näiteks Järvamaal keelejuhiks sattuda setu ja Viljandist ei leitud sootuks ühtki kohalikku päritolu keelejuhti. Kõigi analüüsimisele kuuluvad vastused andnud katseisikute emakeeleks oli eesti keel, neist 17 hindasid endal olevat ka murdekeelelist tausta. Põhjalikum informatsioon keelejuhtidest on välja toodud töö lisades (Lisa 1).

3.1.2 Katse korraldus

Küsitlused viidi läbi ajavahemikul märts kuni mai 2013. aastal. Nagu ülal on öeldud, käidi selle tarvis küsitlemas viies erinevas Eesti linnas ja võimaluse korral ka kaugliini bussides ja rongisõidu ajal. Katseisikute poole üritati pöörduda ajahetkel ja situatsioonides, mil neil võiks olla vaba aega. Keelejuhtidele läheneti mittetöenäosusliku juhuvaliku põhimõttel, seda näiteks raamatukogus, nende tökohas (näiteks poemüüja, antikvariaadipidaja, šveitser jne), rongis, pargis, bussiootepaviljonis, tänaval jne. Enne küsitluse alustamist ei olnud selge, kas vastused kõlbavad antud bakalaureusetöö raames analüüsida. Mitmedki küsitlused osutusid sobimatuteks, kuna küsimusest ei saadud täpselt aru, emakeel osutus vene keeleks, otsustati küsida abi kaasas olnud tuttavalt või helistada emale, kuid ebaviisakas oleks olnud neil põhjustel küsitlemine katkestada.

Keelejuhte enne küsitlust uurimisküsimustest ega hüpoteesidest ei informeeritud. Kõigi katseisikute poole pöörduiti sisuliselt sama sissejuhatusena ja sõna-sõnalt sama ülesandepüstitusega. Uurimustöös osalemiseks nõustuva vastuse andmise tõenäosuse suurendamiseks paluti pärast kontakti loomist küsitlajat „aidata koolitöö koostamisel.“ Seejärel rõhutati, et vaatamata eesti keele teemalisele uurimusele, pole tegemist teadmiste ega õigekeele kontrolliga, vaid valed vastused puuduvad sootuks ning kõik vastused on õiged. Tutvustamaks loetelukatse käiku, esitati neile kaks näidet selle võimalikust ülesehitusest. Näidetena kasutati valdkondi, mis ei seostuks uuritava sõnavaraga. Esiteks näitlikustati katset palvega: „Nimetage palun kõik värvid, mida te teate.“ Seejärel küsitlaja vastas sellele ise mõne näitega: punane, sinine, kollane, roheline jne. Teise näitena esitati katseisikule korraldus nimetada kõik muusikariistad, mida ta teab. Sellele pidi intervjuueeritav ise vastama. Arusaamatuste puudumisel asuti katse läbiviimisele.

Keiu-Nille Ollini uurimustöodes ungari keele sugulussõnavarast oli ülesandepüstitus andmete võrreldavuse säilimiseks sõnastatud mõlemal korral järgnevalt: Palun loetlege nii mitu sugulusterminite, kui palju Teile meenub. (Ollin 2005: 20; Ollin 2008: 22). Kuid ka Ollin ise pidas tõdemana, et sellise sõnastusega võis soovitud eesmärk saavutamata jääda, kuna küsimus ei pruukinud keelejuhtide jaoks olla piisavalt informatiivne ja kiputi unustama perekonnaliikmeid mainida (Ollin 2008: 36). Välja pakutud

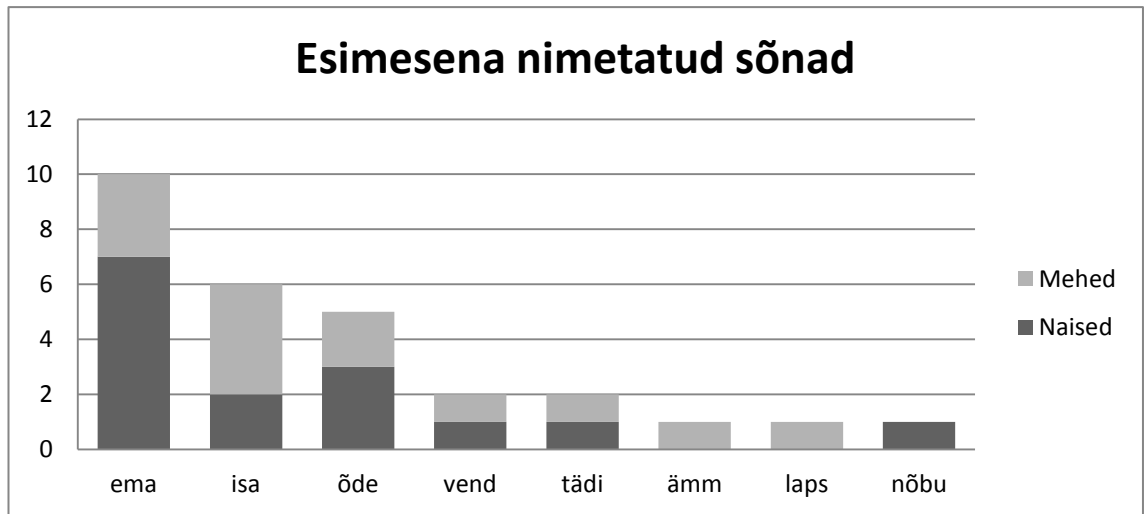
lahendusest – *Palun nimetage nii mitu perekonnaliikmeid ning sugulasi märkivat sõna, kui Teile meenub* (Ollin 2008: 37) – ning pilootkatsetest lähtuvalt osutus kõige mõistlikumaks ülesandepüstituseks lihtsaim ja loogilisim sõnastus: *Palun nimetage kõik perekonnaliikmed ja sugulased*. Igasugused täpsustused, nagu „sõnavara“ või midagi „märkivad sõnad,“ osutsid ebavajalikeks ning segadusttekitavateks. Vajadusel sai mõne keelejuhi küsitlemisel täpsustatud, et õigeks vastuseks loetakse ka surnud ja olematud sugulased.

3.2 Esimesena nimetatud sõnad

Katse ülesehitusest johtuvalt võib eeldada, et loetelukatse puhul alustas iga keelejuht just tema jaoks kõige lähematest ja/või tähtsamatest inimestest ning järkjärguliselt asuti nimetamisega järjest kaugemate sugulaste juurde. Endalegi üllatuseks võin tõdeda, et kohati võis nimetamise järjekord hämmastavalt täpselt kirjeldada nimetatud perekonnaliikme või sugulase emotsionaalse sideme tugevust katseisikuga.

Üksikutel juhtudel, kui õnnestus lühikese aja jooksul küsitletavaga luua piisavalt usalduslik suhe ka antud vastuste kohta kommentaaride küsimiseks, oli võimalus mõne sugulase ootamatu paiknemise kohta loetelus. Näiteks 19-aastase naisterahva küsitlemisel oli esimesteks nimetatud sõnadeks järgnevad: vend, ema, vanaema, õde, vanaisa, tädi, onu, isa jne. Kommentaariks perekonna tegeliku koosseisu kohta selgus, et küsitletu on lapsest saati elanud koos ema ja vendadega ning isa täpsemast saatusest pole ta teadlik. Teisel puhul – 29-aastase naisterahva küsitlemisel – olid *ema* ja *isa* loetelus alles 10. ja 11. positsioonil. Täpsustuste palumisel selgus, et keelejuht oli lapsest saati kodust väljaspool vanavanemate või onu-tädi juures kasvanud. Seega võib järeldada, et isegi nii väikese valimi puhul, nagu seda on 28 keelejuhti, võib ühteist välja lugeda esimesena nimetatud sõnadest, mis on alljärgnevalt ka graafiliselt kujutatud.

Joonis 3: Esimesena nimetatud sõnad

Diagrammist selgub, et 28 keelejuhist on 10 inimest esimesena nimetanud ema, 6 isa, 5 õde, venda ja tädi on esimesena nimetatud kahel korral ning ämma, last ja nõbu ühel korral. Sellest võiks järeldada, et keskmise vastanu jaoks on lähim sugulane ema (seda eelkõige naiste puhul) ja seejärel üsna võrdse vahega isa ja õde. Samuti näib õde olevat emotsionaalselt lähem kui vend. Meeste puhul on erinevused ema ja isa nimetamisel küll vastupidised kui see-eest üksnes minimaalsed. Lapse vähest nimetamist (selle töö empiirilises materjalis ühtekokku viiel juhul) nentis juba Ollin ungari keele sugulussõnavara uurides (Ollin 2008: 38).

Et uurida ülal mainitud järelduste paikapidavust, on järgnevalt välja toodud sugulussõnavara kognitiivse esiletuleku analüüs.

3.3 Kognitiivse esiletuleku indeks

Kogutud empiirilise materjali töötlemise juurde kuulub ka selle statistiline analüüs, selgitamaks, millised terminid kõigepealt ja millised kõige sagedamini vastustes esile kerkivad. Kognitiivse esiletuleku indeksi abil on võimalik kindlaks määrata valimiks osutunud keelejuhtide eesti keele sugulussõnavara põhisõnavara. Siinkohal väärib märkimist, et tegemist ei ole mitte lingvistilise põhisõnavaraga (mis teadupärast ei sisalda liitsõnu nagu vanaema või vanaisa), vaid kognitiivse põhisõnavaraga. Samuti on

vaja kindlaks määrata, millised eelnevalt määratletud eesti keele ajaloolise sugulussõnavara kriitilistest terminitest on statistiliselt tähtsusetu kasutustihedusega.

Selle ülesande realiseerimiseks kasutatakse Urmas Sutropi poolt välja töötatud kognitiivse esiletuleku indeksit. Seda on võimalik kasutada loetelu katsete läbiviimisel nii antropoloogias, psühholoogias, lingvistikas kui ka teistes sotsiaalteadustes, mis puhul katseisikule esitatakse suulise intervjuu käigus ülesanne nimetada kõik konkreetsele uuritavasse kategooriasse kuuluvad esindajad, mis parasjagu meenuvad. Näiteks: „Nimetage palun kõik värvid, mida te teate.“ (Sutrop 2001: 263)

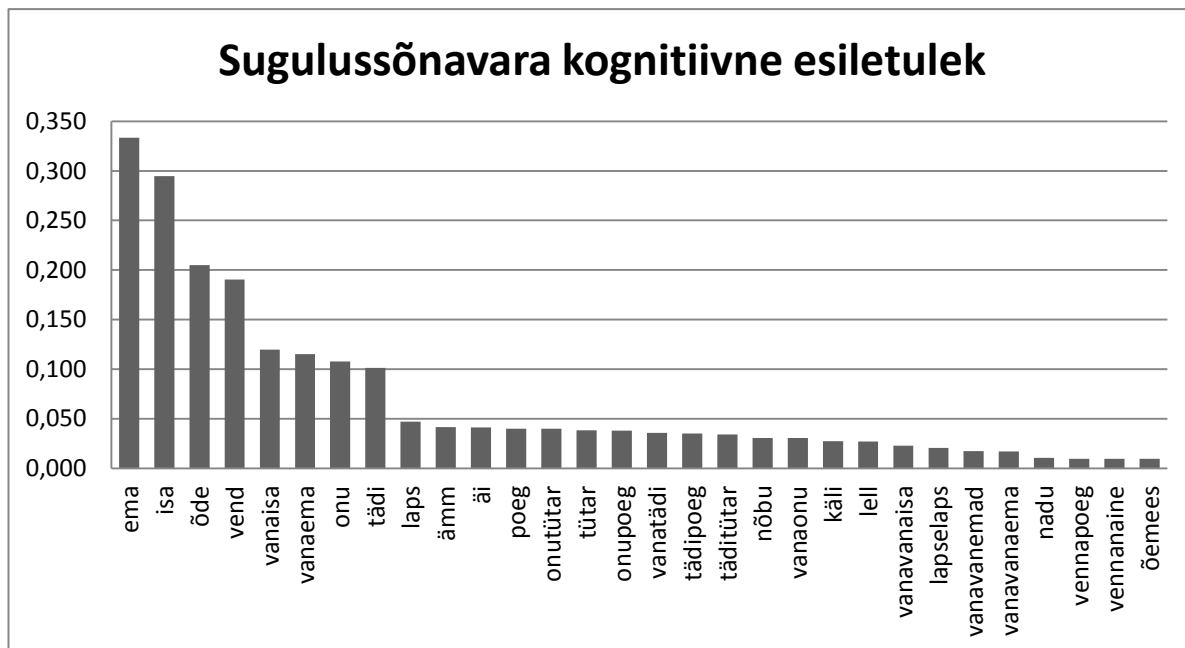
Mingi kindla sõna kognitiivse esiletuleku indeksi väljaselgitamiseks kasutatakse Sutropi valemit $S = F / (N \cdot mP)$. S märgib kognitiivset esiletulekut, F vastava sõna esinemiskordade arvu, N katsealuste arvu ning mP keskmist positsiooni (Sutrop 2001: 266–267). Ideaaljuhul oleks indeksi väärtus 1, mis tähendaks seda, et antud sõna esines kõikide keelejuhtide puhul ning teda mainiti alati esimesena. Näiteks küsimusele „Nimetage palun kõik värvid, mida te teate“ esineks vastus „punane“ kõigi katseisikute vastuste loendis ja iga kord loendi esimese liikmena.

Järgnevalt analüüsitakse kogutud empiirilise materjali põhjal välja arvutatud kognitiivset esiletulekut üldiselt st. kõigi keelejuhtide antud vastuste põhjal. Samuti võrreldakse soolisi ja geograafilisi erinevusi.

3.3.1 Üldine kognitiivne esiletulek

Järgnev diagramm on koostatud 28 keelejuhi antud vastuste analüüsi tulemuste põhjal. Kognitiivse esiletuleku arvutamisel on kõrvale jäetud kõik üksikud sõnad, mida mainiti vaid ühel korral. Siin, nagu ka järgnevate diagrammide puhul, on töö mõistliku pikkuse säilitamiseks graafiliselt kujutatud vaid esimesed 30 sõna. Põhjalikumad andmed on välja toodud töö lisades (Lisa 2).

Joonis 4: Sugulussõnavara kognitiivne esiletulek

Alustuseks tasub tähelepanu pöörata kõige kõrgema kognitiivse esiletuleku indeksiga sõnale: ema. Nagu ka eelnevalt esimesena nimetatud sõnade alapeatükis tõdetud, näib ema olevat küsitletute jaoks kõige lähem sugulane, kes loetelu katses ka esimesena meenub. Isa on teisel kohal, nagu seda ka oodata võiks. Nendele järgnevad õde ja vend, kes siinkohal üksteisest ei eristu nii selgelt kui esimesena nimetatud sõnade hulgas. Välitöö käigus võis täheldada sugulussõnavara üleslugemist paarikaupa: sugulusastme kauguse varieerudes tekkisid paarid sugudest (ema-isa, õde-vend, vanaisa-vanaema jne). Seesama tulemus on vähemalt esimeste nimetatud sõnade osas selgesti nähtav ka kognitiivse esiletuleku indeksi graafikus. Sellest võiks järeldada, et perekonnaliikme või sugulase sugu on sekundaarseks tunnuseks sugulusastme kauguse kõrval. Perekonnaliikmete, s.o ema, isa, õde ja vend, puhul on esimesena nimetatud naissoost sugulast ning kaugemate sugulaste puhul (vanaisa, vanaema, onu, tädi) meessoost sugulast.

Samuti joonistub diagrammis selgesti välja valimiks osutunud keelejuhtide sugulussuhete kognitiivne põhisõnavara: loetelukatse käigus kõige sagedamini esinevad ja/või psühholoogiliselt kõige kõrgema esiletulekuga sõnad (Sutrop 2000: 132). Esimesed kaheksa sõna – ema, isa, õde, vend, vanaisa, vanaema, onu ja tädi (jagunemine 2+2+4) – on silmnähtavalt suurema kognitiivse esiletuleku indeksiga kui järgnevad,

mille indeks jääb ühtlaselt vähenedes väiksemaks kui 0,05. See aga kirjeldab tuumikperekonnale iseloomulikku struktuuri. Kognitiivse põhisõnavara hulgas on ka kõige järsemad üleminekud, millest lähtuvalt võib grupeerida esmase, teise ja kolmandase põhisõnavara:

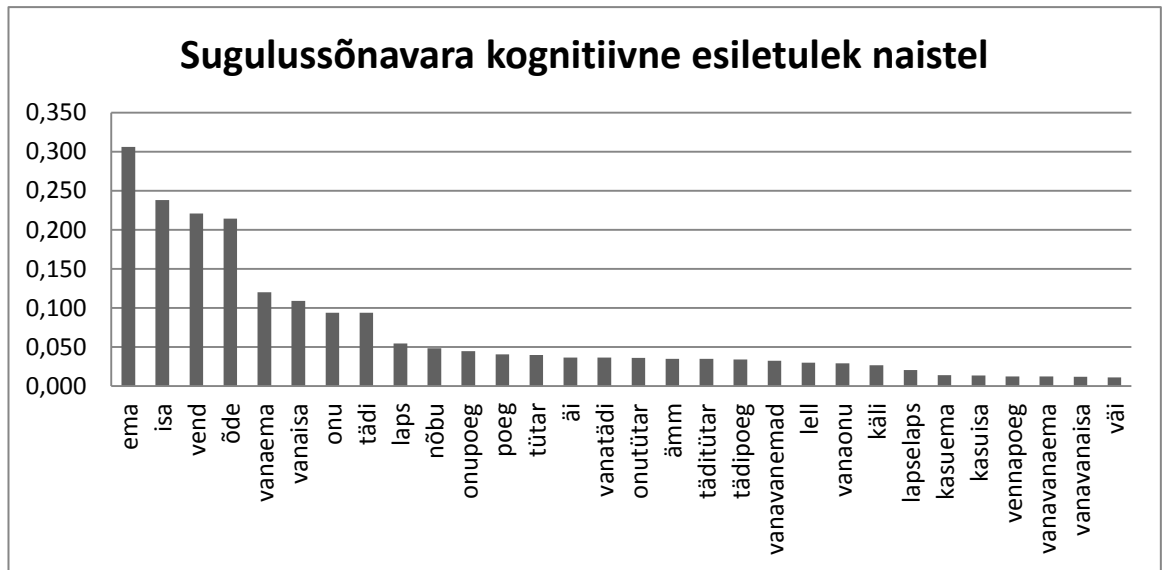
1. ema ja isa;
2. õde ja vend;
3. vanaisa, vanaema, onu ja tädi.

Sugulussõnavara kriitilise osa puhul on märkimisväärne, et kognitiivse esiletuleku järjestuses on kõige kõrgemal kohal lell (21. kohal), mida nimetati kokku 7 korral, käli on 22. kohal (nimetati 8 korral) ning nadu on 5 nimetamisega 27. kohal. Sõtse, nääl ja küdi, mida igauht nimetati 2 korda, ei mahtunud diagrammi piiridesse. Sugulussõnavara põhjalikum analüüs on järgnevatel alapeatükkides.

3.3.2 Soolised erinevused kognitiivses esiletulekus

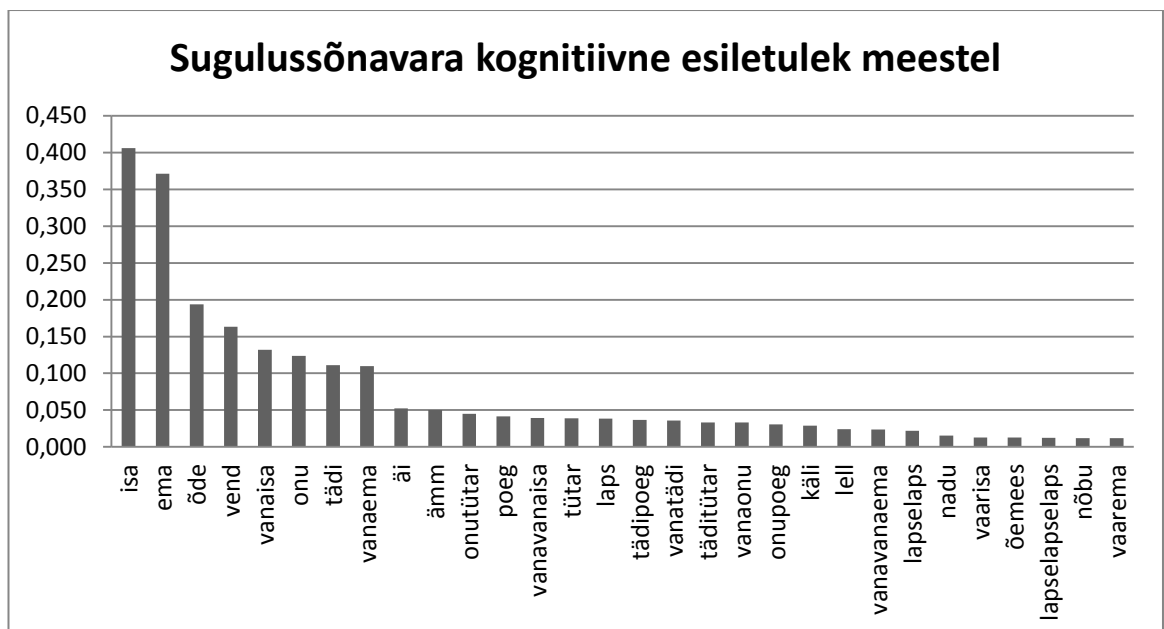
Järgnevalt on kahe diagrammi näol välja toodud soolised erinevused sugulussõnavara kognitiivse esiletuleku indeksi osas. Nende põhjal võib järeldada, et põhisõnavara osas koosseisulisi erinevusi pole, küll aga erineb järjekord. Samuti erineb selle jagunemine esmaseks, teiseks ja kolmandaseks järguks.

Joonis 5: Sugulussõnavara kognitiivne esiletulek naistel

Naiste puhul on ema selgelt kõige kõrgema esiletuleku indeksiga. Isa puhul on juba keerulisem järku eristada: isa tundub koos venna ja õega teiseseks jäävat. Kolmandases järgus märkimisväärseid muutuseid pole.

Joonis 6: Sugulussõnavara kognitiivne esiletulek meestel

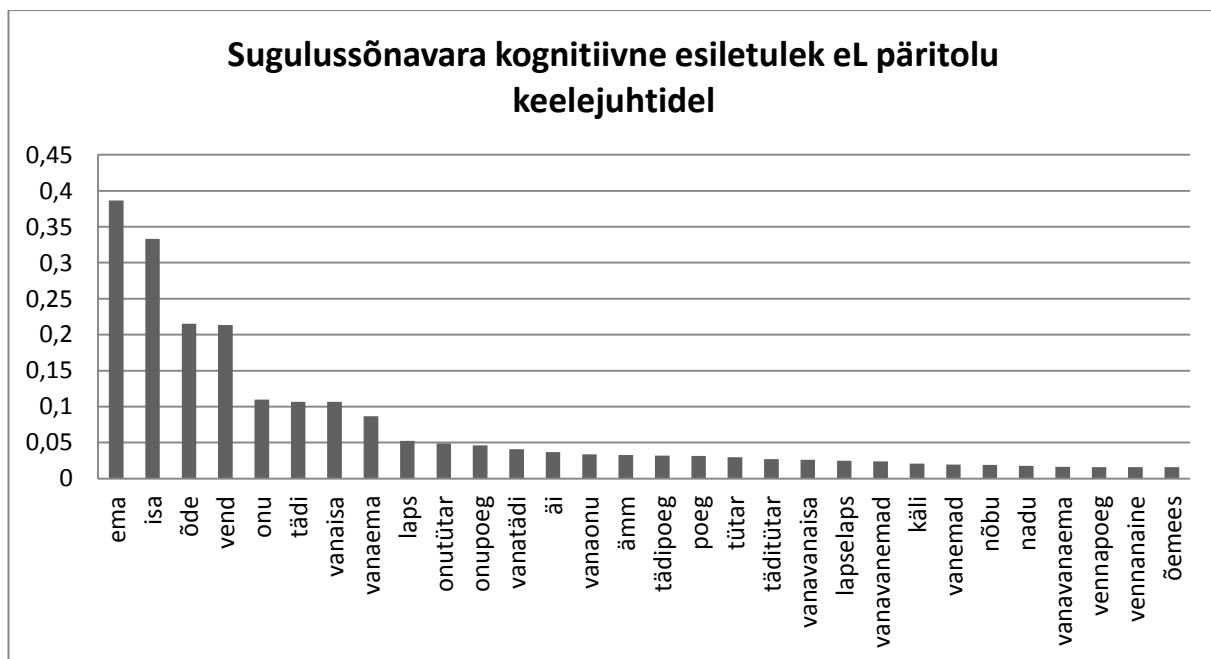
Meeste puhul joonistub selgelt välja põhisõnavara esmane järk, milles on hoopiski isa esimesel positsioonil. Teise ja kolmandase järgu eristamine on juba keerulisem, sest

üleminekud on palju sujuvamad. Põhisõnavara eristub ülejäänust, kuid märkimist väärivad vanaema positsioon selle viimase liikmena.

3.3.3 Geograafilised erinevused kognitiivses esiletulekus

Eemärgiga kogutud empiirilise materjali põhjal välja tuua regionaalseid erinevusi on küsitatud keelejuhid töö autori poolt meelevaldselt jagatud kahte tinglikku rühma: lõnaeestiline keeletaust ehk eL ja põhjaeestiline keeletaust ehk eP. Jaotuse aluseks on keelejuhtide päritolu mitte küsitlemise asukoht. Sellest lähtuvalt on loodud eL rühm, kuhu kuuluvad kõik Võru-, Valga-, Põlva-, Tartu- ja Viljandimaalt pärit inimesed, keda on ühtekokku 17 inimest. Sellele vastanduvalt on loodud eP rühm, kuhu kuuluvad kõik ülejäänud keelejuhid: nii Iklast, Kihnult, Märjamaalt kui ka Tallinnast.

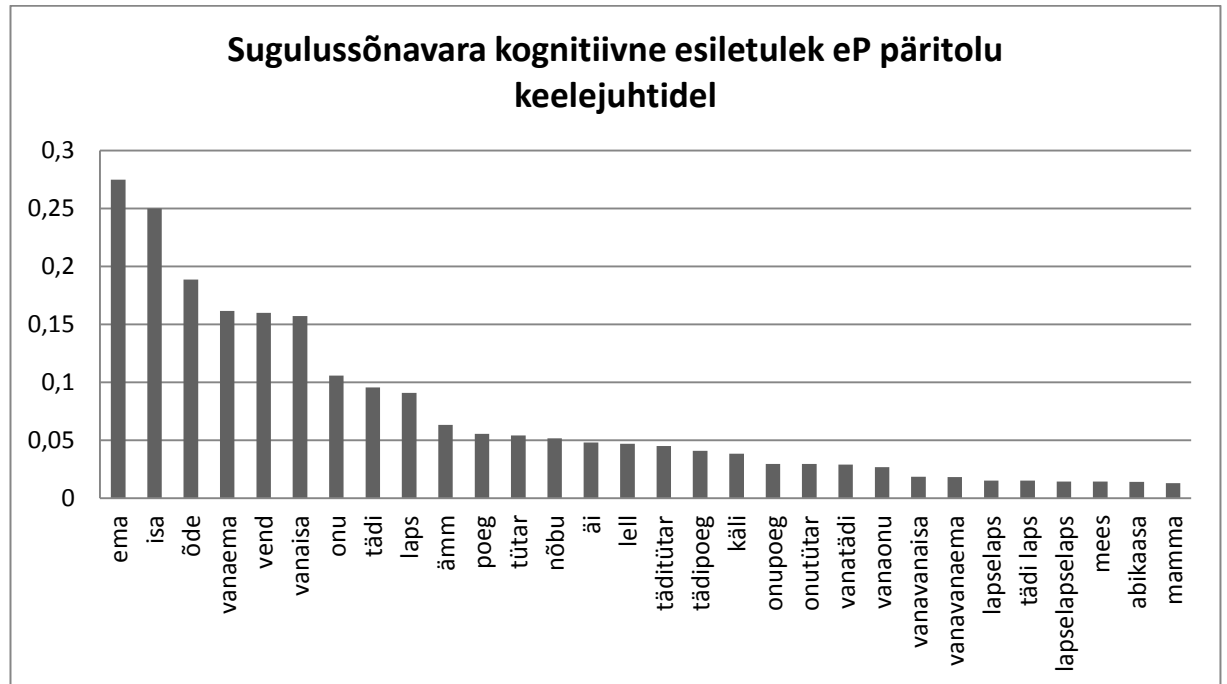
Joonis 7: Sugulussõnavara kognitiivne esiletulek lõnaeestilist päritolu keelejuhtidel

Üldjoontes vaatab lõnaeestilist päritolu keelejuhtide vastuste kognitiivset esiletulekut analüüsidest vastu sarnane pilt kui see oli kognitiivse esiletuleku koonddiagrammil käesoleva töö punktis 3.3.1. Ema ja isa on säilitanud oma positsiooni esmase järgu põhisõnavarana ning on säilitanud järjekorra. Niisamuti on õde ja vend samas

järjekorras ja teiseses järgus. Kognitiivse põhisõnavara kolmandase järgu liikmed on samad, kuid kohad on vahetunud: onu-tädi on eespool kui vanaisa-vanaema.

Joonis 8: Sugulussõnavara kognitiivne esiletulek eP päritolu keelejuhtidel

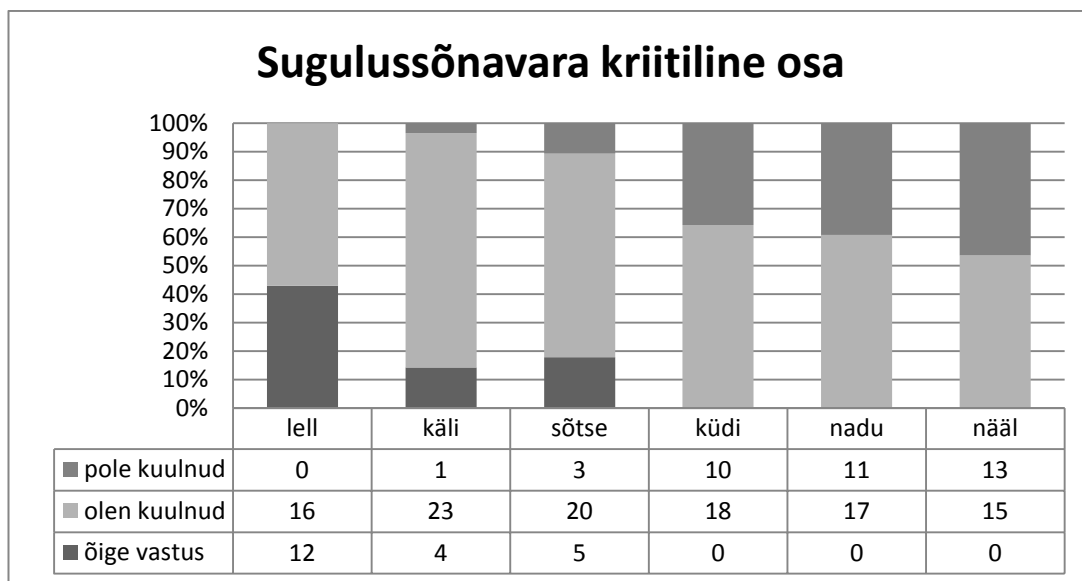

Põhjaeestilist päritolu keelejuhtide vastuste kognitiivset esiletulekut analüüsid torcab esimesena silma teiste diagrammide kõrval võrdlemisi sujuvad üleminekud. Ema ja isa koht graafiku eesotsas vastab esmase põhisõnavara senistele positsioonidele. Üleminek teisele sõnavarale, kuigi see on selgesti eristatav, ei ole nii järsk. Samuti on keeruline otsustada, kas õde kuulub koos vanaema, venna ja vanaisaga teisesesse järku, või peaks seda käsitletama eraldiseisvana. Samuti on tädi ja onu eelnevatest eristuv ja kuulub pigem kokku lapsega. Keeruline on täpselt eristada, kas kognitiivne baassõnavara jaguneb järkudeks vastavalt 2+1+3+3 skeemile või vastavalt 3+3+3 skeemile, küll aga võib selgelt baassõnavara lugeda üheksaliikmeliseks. Et teha paikapidavaid järeldusi sotsiaalsete struktuuride kohta üldisemalt, on kindlasti vaja laiaulatuslikumat välitööd ja suuremat valimit.

3.4 Sugulussõnavara kriitiline osa

Käesoleva bakalaureusetöö üheks eesmärgiks on välja selgitada eesti keele sugulussõnavara ajaloolise ulatuse kasutust tänapäeva eesti keeles. Sel eesmärgil on erilise tähelepanu all sugulussõnavara hinnanguliselt kõige harvemini kasutust leidev ja kõige vähem tuntud nn. kriitiline osa. Empiirilise materjali kogumiseks läbi viidud välitöö käigus oli intervjuu üheks osaks lisaks loetelu- ja seletuskatsele ka küsimused kuue vähetuntud sõna kohta: lell, käli, sõtse, küdi, nadu ja nääl. Keelejuhtidelt küsiti, kas nad on neid sõnu kuulnud, ja paluti nende tähendust küsitlejale selgitada. Kuna eeldada võib, et nii mõnigi keelejuht ei tahtnud jätta endast vähiku muljet, siis öeldi mitme sõna puhul, et seda ollakse kuulnud olnud, kuigi selles võiks kahelda. Seetõttu tuleks järgnevasse andmete esitusse suhtuda teatava kriitikaga.

Joonis 9: Sugulussõnavara nn kriitilise osa tundmine

Diagrammi põhjal võib järeldada, et kriitilisest sõnavarast on kõige paremas seisus lell, mida osati 12 korral õigesti defineerida ning ei leidunud ühtki keelejuhti, kes sellest sõnast poleks kuulnud olnud. Lell on arvatavasti sõnavaras jäänud aktiivsemasse

positsiooni tänu nimisõnafraasile *lehma lellepoeg*, mida välitöö käigus mitmed keelejuhid eraldi ka välja tõid.

Käli puhul oli selle õiget tähendust teadnud keelejuhte oluliselt vähem, kuid siiski üksainus inimene, kes sellest kuulnud polnud. Üllatuslikul kombel osutus selleks 83-aastane Järva-Jaanis elav setu memm, kes lelle, küdi, nadu ja näalu kohta märkis, et *neid sõnu meie maal – Petseris – ei olnud*. Küsimustele sõna käli kohta oli kaheksa keelejuhi puhul märkimisväärseks, et nad parandasid sõna käli liitsõnaks kälimehed/kälimees. Kuid valdav enamus viitas selle sõna seletamisel produktsioonifirma Ruut Pictures poolt toodetud eesti telesarjale „Kälimehed,“ mis tõenäoliselt on selle sõna laia leviku põhjuseks.

Sõna sõtse õige tähenduse teadmine jääb ligikaudu samasse suurusjärku kui käli puhul. Seda sõna polnud kuulnud 3 inimest. Kuid 20-st keelejuhist, kes väitsid olnud seda sõna kuulnud, nimetas 10 inimest selle tähenduseks õde ja mitmel korral viidati selle võimalikule lõunaestli keele päritolule (arvatavasti seostades seda sõnaga sõsar, mida loetelukatse käigus nimetati kahel korral).

Välitöö käigus ei leitud ühtki keelejuhti, kes oleks teadnud sõnade küdi, nadu või nääl tähendust. Enamikel puhkudel küll väideti, et selle sõnaga ollakse tuttav, kuid – nagu mainitud – selles osas tasub jääda kriitiliseks. Peab märkima, et need sõnad tekitasid intervjuueeritavatele tihti nalja ja äratasid huvi. Paljud tahtsid küsimuste lõppedes nende täpset tähendust teada saada ning üritasid neid meelde jätta.

Soolised erinevused sugulussõnavara kriitilise osa tundmises on minimaalsed. Välja tasub tuua vaid seiga, et protsentuaalselt teadsid mehed rohkem sõna lell õiget tähendust, käli ja sõtse puhul oli see vastupidi. Põhjalikum ülevaade on diagrammi näol välja toodud töö lisades.

Geograafilistest erinevustest tasub välja tuua selle, et põhjaeestilise keeletaustaga keelejuhid teadsid protsentuaalselt rohkem sõnade lell ja käli tähendust. Sõtse puhul oli teadjaid rohkem lõunaeestilise keeletaustaga keelejuhtide hulgas. Põhjalikum ülevaade on diagrammi näol välja toodud töö lisades (Lisa 3).

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö „Sugulussõnavara tänapäeva eesti keeles“ peamiseks eesmärgiks oli vanapärase eesti keele sugulussõnavara kaardistamist võrdluseks tuues koostada analüüsiv ülevaade sugulussõnavara hetkeseisust tänapäeva keeles. Selle tarvis keskenduti eelkõige kahele aspektile: esiteks sugulussõnavara kognitiivse baassõnavara kindlakstegemine ning teiseks harvemini kasutatava sõnavara (ehk sugulussõnavara kriitilise osa) liikmete tundmine. Analüüsitav empiiriline materjal on välitöö käigus spetsiaalselt selle uurimuse tarvis kogutud.

Töö esimeses peatükis on välja töötatud laiem teoreetiline põhi tuginedes keeleantropoloogiale ja keeletüpoloogiale. Tähelepanu on pööratud sugulusuuringute ajaloole alates 19. sajandist, mil see oli üksnes osa antropoloogiast, kuni selle hetkeseisu ja positsiooni kirjeldamiseni tänapäeva teaduslikus kontekstis. Sugulussõnavara uuringute kohalt on lähtuvalt Dwight W. Readi ja Joseph H. Greenbergi seisukohtadest välja toodud ka keelte ja kultuurideüleised universaalid. Sugulussõnavara uurimise tähtsuse ilmestamiseks on viidatud Bronislaw Malinowski ja Edward Goldsmithi vaadetele perekonna ja ühiskonna tihedatest sisulistest ja vormilistest seostest.

Teises peatükis on tähelepanu all eesti keele ajalooline sõnavara. Selle kaardistamisel on esmasena toetutud Andrus Saareste teosele põhjaeestilisest murdesõnavarast, kus on eraldi välja toodud skeemid eesti keele sugulussõnavarast. Seal esitatud sõnade sisu ja etümoloogiat on pikemalt kirjeldatud kasutades Eesti etümoloogiasõnaraamatut, Aino Valmeti 1952. aasta diplomitööd eesti keele sugulussõnavarast ja Eduard Väari 1953. aastal avaldatud kandidaaditööd läänemeresoome keelte sugulussõnavarast. Samuti on põhjendatud eesti keele sugulussõnavara kriitilise osale tähelepanu pööramise vajalikkust.

Kolmas peatükk koosneb empiirilise materjali kogumise protsessi kirjeldamisest ja tulemuste analüüsist. Välitöö käigus on kasutatud Davies-Corbett' meetodi loetelu

katset, mille mugandamisel on lähtunud Keiu-Nille Ollini eeskujust samasisulistest uurimustes ungari keele kohta. Analüüsi osas on esiteks tähelepanu all esimesena nimetatud sõnad. Teiseks on kasutatud Urmas Sutropi poolt välja töötatud kognitiivse esiletuleku indeksit kaardistamaks keelejuhtide kognitiivne baassõnavara. Viimasena on kirjeldatud eesti keele sugulussõnavara kriitilise osa hetkeseisu lähtuvalt empiirilisest materjalist.

Piiratud valimile ja empiirilise materjalile tuginedes võib teha üksnes oletuslikke järeldusi tänapäeva eesti keele sugulussõnavara kohta. Töö tulemusena võib järeldada, et tänapäeva eesti keel ei realiseeri sugulussõnavara ajaloolist ulatust. Kognitiivne baassõnavara jaguneb kolme järku: esmane (ema, isa), teisene (õde, vend) ja kolmandane (vanaisa, vanaema, onu, tädi). See aga ilmestab tänapäevast tuumikperele iseloomulikku perekonnamudelit. Sugulussõnavara kriitilise osa kohta võib järeldada, et elujõulisena on säilinud vaid terminite *käli*, *lell* ja *sõtse* kasutus ning terminid *küdi*, *nadu* ja *nääl* enam keelejuhtide poolt aktiivset kasutust ei leia.

Eelneva võib kokku võtta väitega, et eesti keele aktiivselt kasutust leidev sugulussõnavara on kaotanud oma ajaloolise ulatuse. Kuna käesoleva bakalaureusetöö näol on tegemist uurimisküsimuse ülevaatliku käsitusga, siis põhjalike ja paikapidavate keeleliste või keeleantropoloogiliste järelduste tegemiseks on vaja laiaulatuslikumat uurimistööd suurema valimiga.

Kirjandus

- EES = *Metsmägi, Iris; Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar* 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKSS VI = *Langemets, Margit; Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll* 2009. Eesti keele seletav sõnaraamat, VI köide. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Davies, Ian, Corbett, Greville* 1995. A Practical Field Method for Identifying Probable Basic Colour Terms. – *Languages of the World*, No. 9, Lincom Europa: 25–36.
- Goldsmith, Edward* 1976. The Family Basis of Social Structure. – *The Ecologist* 1976, Vol 6, No 1–2; lk 14–19, 46–53.
- Greenberg, Joseph Harold* 2005. Language Universals: With Special Reference to Feature Hierarchies. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Kettunen, Lauri* 1922. Lõunavepsa häälik-ajalugu. Helsingi: Soome Kirjanduse Seltsi trükikoda.
- Malinowski, Bronislaw* 2001. Sex and Repression in Savage Society. London & New York: Routledge Classics.
- Ollin, Keiu-Nille* 2005. Sugulussuhted tänapäeva ungari keeles. – Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Ollin, Keiu-Nille* 2008. Sugulust märkivad sõnad tänapäeva ungari keeles ning nende roll suhtluses. – Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Read, Dwight W.* 2000. Formal Analysis of Kinship Terminologies and Its Relationship to What Constitutes Kinship. – *Mathematical Anthropology and Cultural Theory: An International Journal*, Vol. 1 No. 1.
- Rätsep, Huno* 2009. Mul on kogu küla sugulasi täis. Sugulussõnadest ja nende päritolust. – *Oma Keel* 2009, nr. 1, lk. 21–33.
- Saaberk–Saareste, Andrus* 1921. Murdesõnad Põhja-Eestist. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus

- Shapiro, Warren* 2008. What Human Kinship is Primarily About: toward a critique of the new kinship studies. – *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 16, 2, lk 137–153.
- Sousa, Paulo* 2003. The Fall of Kinship: Towards an Epidemiological Explanation. – *Journal of Cognition & Culture*, Vol. 3 Issue 4: 265–303.
- Sutrop, Urmas* 2000. Basic terms and basic vocabulary. Mati Ereht (toim.). *Estonian: Typological Studies*, 4 (lk 118–145). Tartu: Tartu Ülikool.
- Sutrop, Urmas* 2001. List Task and a Cognitive Salience Index. – *Field Methods*, Vol. 13, No 3: 263–276.
- Valmet, Aino* 1952. Sugulusmõisteid märkivat sõnavara eesti keeles. – Diplomitöö. Tartu Riiklik Ülikool
- Vääri, Eduard* 1953. Sugulusalane sõnavara läänemeresoome keeltes. – Dissertatsioon filoloogiateaduste kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tartu Riiklik Ülikool.

Kinship Terminology of Contemporary Estonian.

Summary

The main aim of this Bachelor thesis is a brief overview and analysis of kinship terminology of contemporary Estonian. The first aspect of the research is based on the comparison of kinship terminology of historical Estonian and the empirical data gathered through fieldwork carried out by the author. As a second aspect, the study focuses on the least frequently used words in the terminology or as it is called in this paper – the critical part of Estonian kinship terminology.

The first chapter focuses on kinship studies in general. Trying to lay down a solid theoretical framework, the author has given a brief overview of the history of kinship studies: breakaway from anthropology and development as an independent discipline. Also, linguistic and cultural universals of kinship terminology have been discussed. To understand the necessity of such scientific research on kinship terminology, the connections between the family as a social structure and the society as a whole have to be considered.

The second chapter of this thesis concentrates on mapping the kinship terminology of the historical Estonian language. The collection of dialectal vocabulary of the Northern-Estonian dialect by Andrus Saaberik (Saareste) has been taken as the basis of the analysis. The vocabulary has been thoroughly analysed on the basis of the Estonian Etymological Dictionary, Aino Valmet's research on Estonian kinship terminology (1952) and Eduard Vääri's research on the kinship terminology of the Baltic-Finnic languages.

The third chapter gives an overview of the methodology of the fieldwork and the analysis of the empirical data. The data has been gathered according to the Davies-Corbett' field-method, which has been adapted to meet the specific needs of this thesis.

This has been done using the example of Keiu-Nille Ollin's studies on the kinship terminology of the Hungarian language. The data has been statistically analysed using the cognitive salience index of Urmas Sutrop.

As results of the paper, there can only be speculative statements brought out, as the empirical data from only 28 subjects has been analysed only. Nevertheless, it can clearly be stated, that the kinship terminology of the contemporary Estonian language is remarkably smaller as it was historically. This can be seen in the cognitive basic vocabulary, which describes the family of the contemporary society: primary vocabulary consisting of *mother* and *father*, secondary vocabulary with *sister* and *brother*, and tertiary vocabulary with *grandfather*, *grandmother*, *uncle* and *aunt*. Also the so to say critical part of Estonian kinship terminology is less frequently used than historically.

All this can be summed up in a statement that the kinship terminology has clearly lost its historical position in the Estonian language. Yet, the validity of this statement has to be increased by further and more thorough research.

LISAD

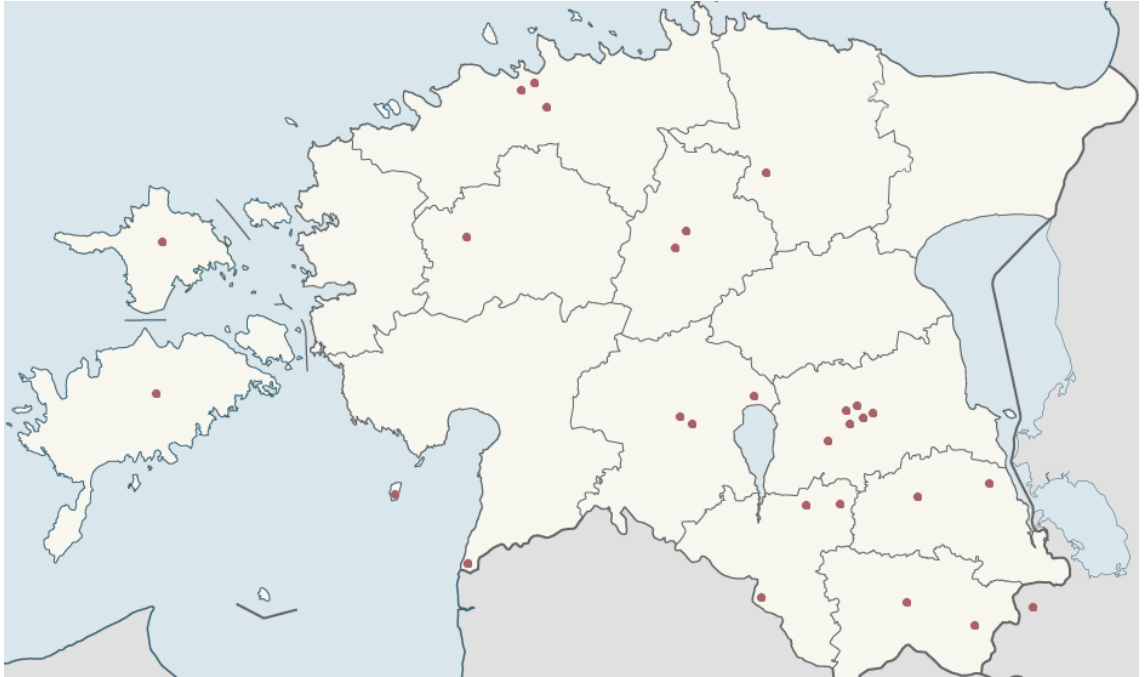
Lisa 1. Keelejuhid

Järgnevalt on tabeli näol üles loetletud kõik välitööde käigus küsitletud keelejuhid, kelle vastused kuulusid bakalaureuse töös analüüsimisele. Lahtris murdest on esiteks välja toodud keelejuhi enesekohane hinnang murdekeelelisusest ja seejärel töö autori kategoriseerin põhja- või lõunaeesilise keeletaustaga gruppi.

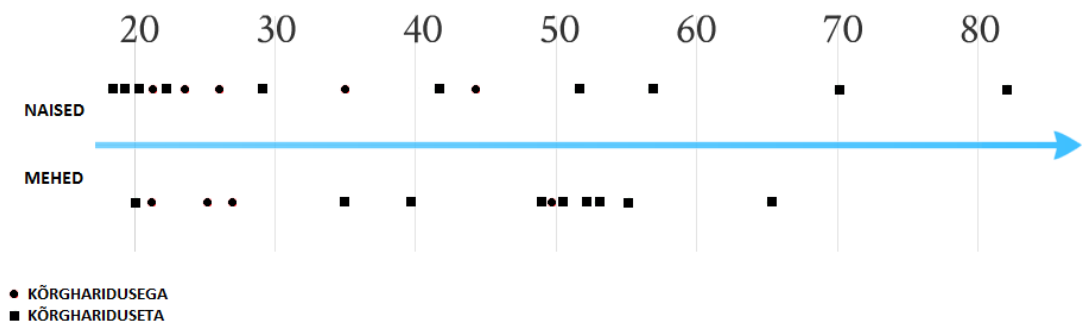
Sugu	Vanus	Murre	Päritolu	Haridus	Loetletud sõnu
N	19	palju õ-d; eP	Ikla	keskharidus	16
N	45	pole; eP	Tallinn	kõrgharidus	19
N	29	pole; eL	Viljandimaa	keskharidus	25
N	18	pole; eP	Saaremaa	keskharidus	31
N	22	pole; eL	Tartu	kõrgharidus	18
N	52	võru; eL	Valga	keskharidus	13
N	20	kihnu; eP	Kihnu	keskharidus	22
N	27	pole; eP	Hiiumaa	kõrgharidus	35
N	70	võru; eL	Põlvamaa	keskharidus	16
N	25	põlva; eL	Põlva	kõrgharidus	21
N	57	pole; eL	Viljandimaa	keskharidus	12
N	83	setu; eL	Petseri	algharidus	17
N	24	setu; eL	Setumaa	kutseharidus	19
N	35	pole; eL	Tartu	kõrgharidus	18
N	42	võru; eL	Võru	keskharidus	20
M	22	pole; eL	Viljandi	kõrgharidus	17
M	53	pole; eL	Tartu	keskharidus	17
M	49	pole; eP	Tallinn	keskharidus	9
M	55	pole; eL	Tartu	keskharidus	17
M	53	võru; eL	Põlva	põhiharidus	15
M	20	pole; eP	Märjamaa	keskharidus	16
M	28	pole; eL	Tartu	kõrgharidus	14
M	36	pole; eL	Tartumaa	keskharidus	28
M	66	järva; eP	Järvamaa	keskharidus	18
m	49	võru; eL	Põlvamaa	kõrgharidus	21
M	26	pole; eP	Kesk-Eesti	kõrgharidus	23
M	50	pole; eP	Järvamaa	keskharidus	25
M	40	pole; eP	Tallinn	keskharidus	17

Järgneval joonisel on märgitud kõigi keelejuhtide päritolu, kelle vastused kuulusid bakalaureuse töös analüüsimisele.

Järgneval skeemil on hariduse, vanuse ja soo järgi jaotatud kõik keelejuhid, kelle vastused kuulusid bakalaureuse töös analüüsimisele.

Lisa 2. Kognitiivse esiletuleku koondtabel

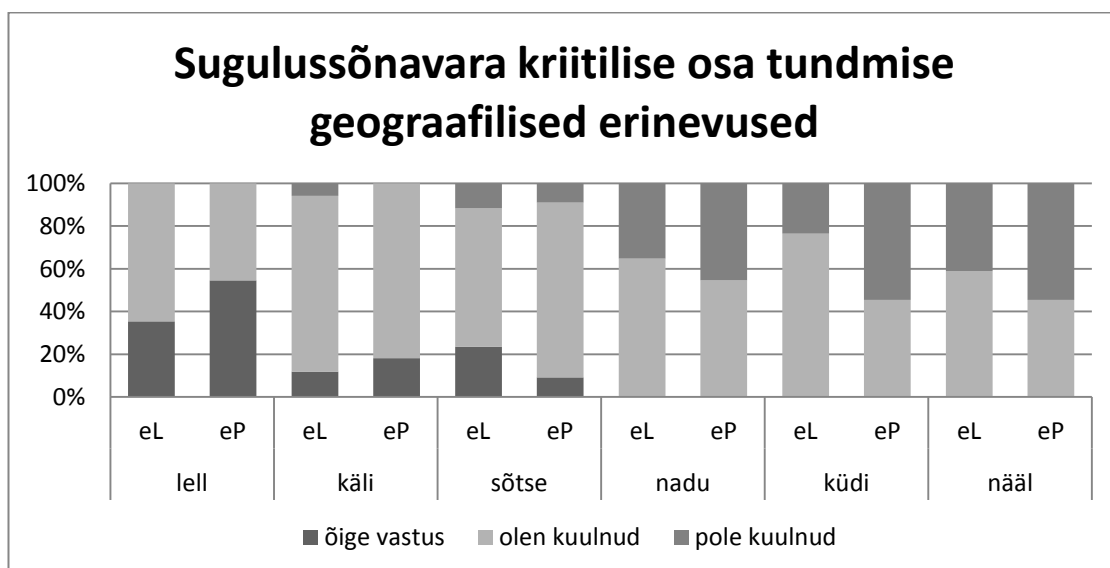
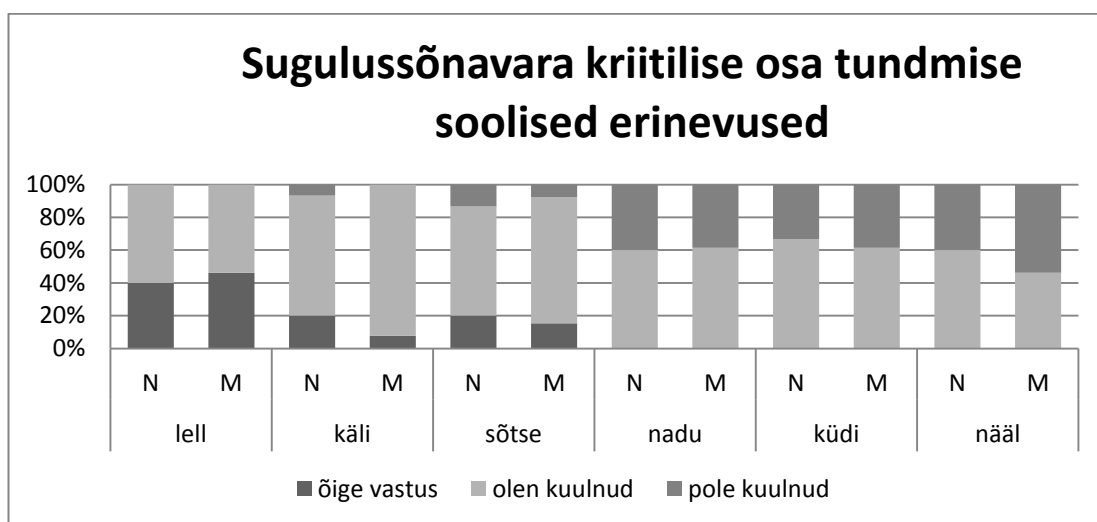
Järgnevalt on tabeli näol välja toodud kõik vähemalt kahel korral nimetatud sõnad. Tabelis on välja toodud nimetamiskordade arv ehk **F**, kognitiivse esiletuleku indeks ehk **S** ja viimase alusel koostatud koht kahanevas järjekorras ehk **Järk**.

Nimetus	F	S	Järk
ema	28	0,333	1
isa	28	0,295	2
õde	25	0,205	3
vend	24	0,190	4
vanaisa	24	0,120	5
vanaema	22	0,115	6
onu	24	0,108	7
tädi	24	0,101	8
laps	5	0,047	9
ämm	12	0,041	10
äi	14	0,041	11
poeg	11	0,040	12
onutütar	14	0,040	13
tütar	11	0,038	14
onupoeg	13	0,038	15
vanatädi	14	0,036	16
tädipoeg	14	0,035	17
täditütar	13	0,034	18
nõbu	9	0,031	19
vanaonu	13	0,031	20
käli	8	0,028	21
lell	7	0,027	22
vanavanaisa	8	0,023	23
lapselaps	9	0,021	24
vanavanemad	4	0,017	25
vanavanaema	7	0,017	26
nadu	5	0,011	27
vennapoeg	3	0,010	28
vennanaine	4	0,010	29
õemees	4	0,010	30

õelaps	3	0,008	31
vaarisa	3	0,008	32
abikaasa	4	0,008	33
pojapoeg	2	0,008	34
vaarema	3	0,007	35
vennalaps	3	0,007	36
kasuema	3	0,007	37
kasuisa	3	0,007	38
vennatütar	2	0,006	39
väi	3	0,006	40
emme	2	0,006	41
onunaine	2	0,006	42
pojatütar	2	0,006	43
lapselapselaps	3	0,006	44
mees	3	0,006	45
issi	2	0,005	46
sõtse	2	0,005	47
nääl	2	0,005	48
tädimees	2	0,005	49
naine	3	0,005	50
lellepoeg	2	0,005	51
sõsar	2	0,005	52
veli	2	0,005	53
mamma	2	0,004	54
papa	2	0,004	55
kasuvend	2	0,004	56
kälimees	2	0,004	57
minia	2	0,004	58
küdi	2	0,003	59
väimees	2	0,003	60

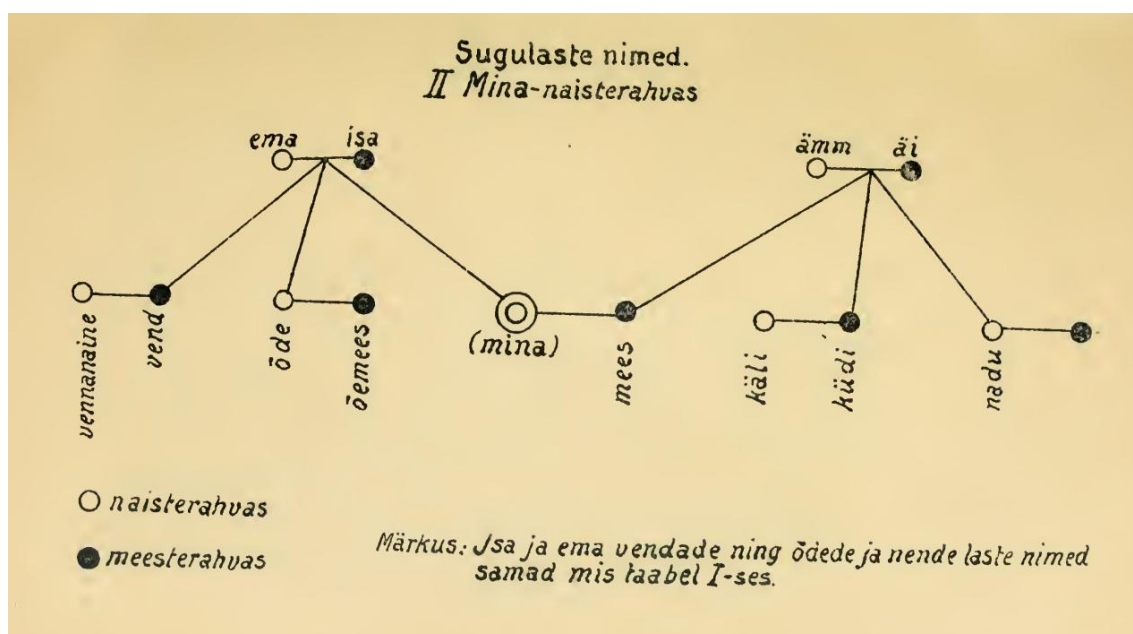
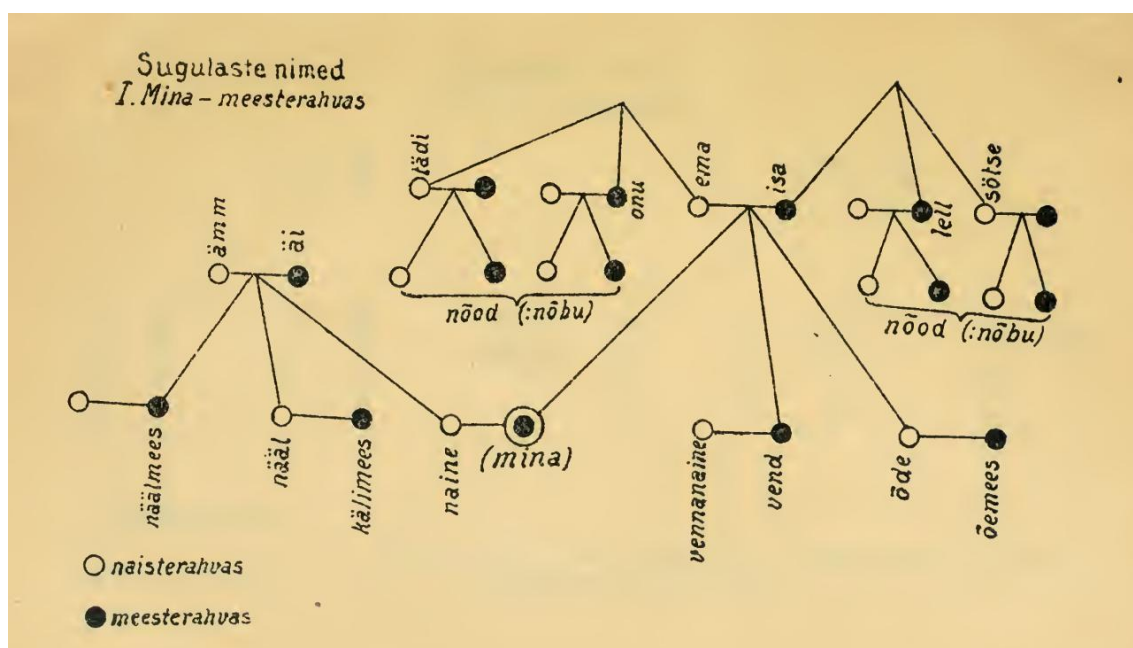
Lisa 3. Graafilisi täiendusi sugulussõnavara kriitilisest osast

Järgnevalt on välja toodud eesti keele sugulussõnavara nn. kriitilise osa tundmise erinevused lähtuvalt 1) soost ja 2) päritolust.

Lisa 4. Sugulussõnavara skeemid Andrus Saarestelt

Järgnevalt on välja toodud bakalaureusetöös kasutatud Andrus Saareste teoses „Murdesõnu Põhja-Eestist“ (1921) trükitud skeemid eesti keele sugulussõnavarast.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Jürgen Klemm

(sünnikuupäev: 25. juuni 1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud bakalaureusetöö

Tänapäeva eesti keele sugulussõnavara,

mille juhendaja on Urmas Sutrop,

- 1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus

24. mail, 2013. aastal